

Kas teisybė - tai ne melas

ANTANAS KRIŠČIUKAITIS-AIŠBĖ

Kas teisybė – tai ne melas

Ugnis negesinama išsiplečia

Viename kaime gyveno sau ūkininkas vardu Jonas. Gyveno jisai gerai. Pats buvo pačiam gerume vyras: pirmutinis kaime darbininkas ir dar turėjo tris jau paaugusius sūnus: vienas buvo jau su pačia¹, kitas dar jaunikis, o trečias — pusbernukas prie arklių būdavo ir jau arti bandydavo. Sene Jonienė buvo žmona išmintinga ir priežiūri, o marčią gavo lėtą ir darbininkę. Ko, rodosi, reikėtų — tik gyvenk sau! Visi namuose darbininkai; tiktai ką vienas ir buvo ne darbininkas — ligos paimtas senutis — Jono tėvas. Jisai nuo dusulio septinti metai gulėjo ant pečiaus. Visko Jonas turėjo: ketvertą arklių ir kumeliuką, tris karves ir veršiuką, penkioliką avių, puskapį žąsų, o vištų tai ne pačios moters nežinojo, kiek. Moters namie triūsavo² ir į lauką eidavo. Vyras savo darbus dirbdavo. Su duona kasmet lengvai išeidavo. Ką gaudavo už avižas, mokesčius išmokėdavo ir reikalus atlikdavo. Ką gyventum sau ir Dievą garbintum. Bet šalia tvora į tvorą gyveno kaimynas Baltrus — šlubis, nabašninko³ Stepo sūnus. Su juo Jonas ir pradėjo nesutikti.

Kolei senis Stepas buvo gyvas, ir gyveno Jono tėvas, sutikdavo juodu kuo geriausiai. Prireikė mergoms rėčio⁴ arba vyras jaus vežant ratas pagedo, eina, būdavo, viens pas kitą ir kaip kaimynai viens kitam padėdavo. Nubėgs, būdavo, pas kaimyną veršis, atvarydavo ir tiktai pasakydavo: Neleiskite veršio, mūsų kopūstai neužverti ir gana! O ką į tvartą varinėt arba tarp savęs plūstis, tai tegul Dievas myli, anaipol to nedarydavo. Taip gyveno senieji. O pradėjo gyventi jaunieji — su visu kitaip. Ne iš šio, nė iš to pradėjo pyktis. Matote, kas pasidarė. Jonų marčios viena vištaitė pradėjo anksti dėti. Marti pradėjo rinkti kiaušinius ant Velykų. Kasdien, būdavo, eina į vežimą pašiūrė⁵ kiaušinio atsiimti. Tiktai sykį vaikisčiai, turbūt nubaidė nuo gūžtos⁶ vištą, o toji nulėkė per tvorą, i Baltrus ir tenai kiaušinį padėjo. Marti girdi — vištaitė kudakina mislija⁷ sau: dabar neturiu kada, reikia pirkčią prieš šventę išsivalyti, nueisiu paskui. Pavakare nueina į pašiūrę — nėra kiaušinuko. Klausia senio dieverio, ar neėmė kiaušinio. Ne — sako, neėmėmė; o Jurgutis, dieverys jaunesnysis sako: tavo raibukė ant Baltrų kiemo kiaušinį padėjo, tenai kudakino, iš ten ir parlėkė. Pažiūrėjo marti savo raibukės: tupi greta su gaidžiu ant laktos, jau akis užmerkė, rengiasi miegoti. Paklausta, kur padėjo kiaušinuką, bet nepasakys bjaurybė. Ir išėjo į Baltrus. Pasitinka ją Baltrų senoji.

Ko, marte, ieškai?

Močiute, sakė, mano šiandien vištaitė pas jus atlėkusi, ar ežioj⁸ kur nepadėjo kiaušinio?

Ir matyti nematėm. Mūsų, Dievas davė, jau seniai deda. Mes savo surinkome, o svetimų mums nereikia. Mes, mergele, pas svetimus neiname kiaušinių rankioti.

Marti užpyko, pasakė nereikalingą žodį kaimynka dar du, tris, ir moters pradėjo

Kaimas, Kaimynystė

Kaimynystė, Nutikimai

Ginčas

¹pati — žmona. [przypis edytorski]

²triūsti — dirbti. [przypis edytorski]

³nabašninkas — velionis. [przypis edytorski]

⁴rėtis — graižas su aprauktų tinkliuku miltams, grūdams ar kt. sijoti. [przypis edytorski]

⁵pašiūrė — prie trobesio pastatyta pastogė padargams. [przypis edytorski]

⁶gūžta — lizdas. [przypis edytorski]

⁷mislyti — galvoti. [przypis edytorski]

⁸ežioja — lysvė. [przypis edytorski]

jau plūstis. Jonienė ėjo su vandeniu, išgirdo ir ji įsikišo. Prišoko ir Baltruvienė, pradėjo kaimynkai išmetinėti⁹; išpasakojo, kas buvo ir ko nebuvo. Ir pasidarė lermas¹⁰. Visos sykiu rėkia, plūstasi. Tu šokia, tu vagilka, valkata, tu ir senuką badu marini, tu jam duonos kąsnelio, pavydi.

O tu mūs retį pagadinai! Štai ir naščiai¹¹ mūs; duok šia naščius!

Susikabino už naščių, paliejo vandenį, nusitraukė viena kitai skepetas, pradėjo peštis. Tuo tarpu parėjo iš lauko Baltrus, stojo už savo žmoną. Atbėgo Jonas su sūnum. Jonas buvo vyras tvirtas — visus išvaikė. Baltrui plauku pluoštą iš pakaušio išrovė. Subėgo žmones, vos perskyrė.

Iš to viskas ir prasidėjo.

Baltrus įsivyniojo tą plaukų pluoštą į skarulį¹² ir išvažiavo apskūst. o pati savo kaimynams ėmė girtis, kad dabar tai Jonui būsią, eisias į Siberiją, ir pasidarė piktumai. Senis ant pečiaus gulėdamas da iš pradžių pradžių¹³ draudė juos, bet jie neklausė. Jis jiems kalbėjo.

Niekus, vaikai, darote; už tą menką daiktėlį už tą kiaušinuką, jus piktumus pakėlėte. Rado vaikišciai kiaušinį, tuščia jo, ima jį dievai iš to vieno kiaušinio nepralobsi ne nenuvargsi. Dievas duos visiems. Negerą žodį pasakė, tai tu pataisyk, pamokyk kaip genaus pasakyt. Susipešėte — ką darysi, tenka ir susipešti, bet dabar eikite, persiprašykite¹⁴ vienas kito, susitarkykite ir bus po visam. O eisite ant piktumų, jums bus bjauriau.

Neklausė senio; mislijo¹⁵, kad jis tik taip barška, neteisybę kalba.

Jonas kaimynu neapsileido.

Aš, sako, jam plaukų nepešiau, jis pats sau pešė, o jo sūnus man visus marškinius sudraskė, štai matote!

Nuvažiavo Jonas ant provos¹⁶. Provojosi, provojosi, jiems dviem besiprovojant, Baltrui tūlė iš vežimo prapuolė. Baltrų moters pradėjo šnekėti, kad tai Jono sūnaus darbas. Mes, sako, matėme, kaip jisai naktį pro langą prie vežimo ėjo, o Juozienė pasakojo, kad ji mačiusi, buk jis tą tūlę jų kaimo kalviui Lukošiui pardavęs.

Vėla provotis. O namieje nėra tos dienos, kad nesiplūstų, kartais ir pasipeša. Ir vaikišciai barasi tarp savęs ir moters, susiejusios skalbti, ne tiek skalbia, ką liežuviuma, o vis tik ant pikto.

Iš pradžių kaimynai tiktai šnekėdavo ant vienas kito, o paskui ir iš tikrųjų: būdavo, kad tik ką rado negerai padėtą ir nešasi namo. Taip įprato ir moters ir vaikišciai. Ir pradėjo juodu vis menčiau ir menčiau gyventi.

Ilgai juodu provojosi, visiems sūdžioms¹⁷ įsipyko. Sykį Baltrus Joną suprovoja, į kalinį¹⁸ pasodina, kitąsyk Jonas Baltrų. Ir kuo daOgiaus juodu viens kitam keršijo, tuo labiau pykosi. Šunį iš užpakalio muši, o jam rodo, kad jį anas šuva pjauna ir da labiau pyksta. Taip lygiai ir šitie du kaimynai: nuvažiuoja ant provos, vieną arba kitą pasodina į kalinį, ir už tai da labiau širdis piktumu užsidega. Palauk — mislija sau — aš tau atlyginsiu! — Taip juodu gyveno šešerius metus. Tiktai senis ant pečiaus gulėdamas vis jiems šnekėjo. Pradės, būdavo, privadžioti.

Ką jūs, vaikai, darote! Meskite tuos niekus, liaukite patys pykęsi ir kitų nepiktinkite, geriau bus. O kuo labiau pykstatėsi, tuo bjauriau.

Neklauso senio.

Toliau kaimynam besipykstant pradėjo jau vienas kitą dergti prieš visą svieta. Sykį per vestuves Jonų marti pradėjo prie visų šnekėti, būk Baltrų su arkliais pagavę. Baltrus buvo užsigėręs, nesusilaikė, apskulstė¹⁹ žmoną taip, kad visą nedelį gulėjo, o jos neščios

Peštynės

Puikybė, Piktumas

Apskundimas

Ginčas, Pyktis

Ginčai

Bylinėjimasis

⁹išmetinėti — priekaištauti. [przypis edytorski]

¹⁰lernas — triukšmas. [przypis edytorski]

¹¹naščiai — kartelė su dviem kabliais kibiram ant pečių nešti. [przypis edytorski]

¹²skarulį — skarelę. [przypis edytorski]

¹³iš pradžių pradžių — iš pat pradžių. [przypis edytorski]

¹⁴persiprašyti — atsiprašyti. [przypis edytorski]

¹⁵mislyti — manyti, galvoti. [przypis edytorski]

¹⁶prova — teismo procesas, byla, bylinėjimasis. [przypis edytorski]

¹⁷sūdžia — teisėja (-as). [przypis edytorski]

¹⁸į kalinį — į kalėjimą. [przypis edytorski]

¹⁹apskulstė — sumušė. [przypis edytorski]

būtą. Nudžiugo Jonas, nuvažiavo pas sliedovatelį²⁰. Dabar — mislija sau — atsikratysiu aš jo. Ak tikrai jau eis į Siberiją. Bet čia jam nepasisekė. Apžiūrėjo žmoną: sveika — ne nežym. Nuvažiavo Jonas į miravą²¹ ir tenai nieko nepelnė: liepė eiti pas vaitą²² (staršiną). Čia Jonas raštininkui su vaitu, kaip didžiausiam slidžiom, mažne gorčių arielkos pragirdė, bet taip jau už tai prisūdijo²³ Baltrui nugarą iškaršti. Perskaitė ir nusprendimą.

Skaito raštininkas: sūdas²⁴ prisūdijo Baltrui prie visų įrėžti i nugarą dvidešimtį rykščių. Iš klausė Baltrus, pabalo kaip drobė, ir apsisukęs išėjo pro duris. Išėjo paskui jį ir Jonas: jis norėjo eiti pas vežimą, bet išgirdo — šneka Baltrus.

Gerai, sako, nuplaks mane užsidegs mano nugara, bet kad tik jo kas daugiau neužsidegtų!

Išgirdo tai Jonas, sugrįžo ir sako:

Ponai sūdzios! Jis mane ketina uždegti. Klausykite, jisai taip sakė prie visų!

Pašaukė Baltrų.

Ar teisybė, kad tu taip sakei?

Aš, ponas, nieko nesakiau. Plakite mane, jei jūs turite valią. Jau turbūt man vienam kęsti už teisybę, o jisai viską gali daryti!

Norėjo da ką sakyti Baltrus, bet pradėjo drebėti jo lūpos. Apsikniaubė prie sienos. Išsigando net ir sūdzios, žiūrėdami i Baltrų. Mislija sau, kad tik iš tikro jis ko pikto nepadarytų sau arba kaimynui.

Ir pradėjo senutis sūdzia kalbėti:

Štai ką aš jum, vyručiai, pasakysiu! Susitaikykite judu veluk gerumu. Tu, broleau Baltrau, lyg gerai padarei nėščią moteriškę apkūlei? Gerai, kad Dievas da apsaugojo, o būtum sunkiai prasikaltęs. Ar tai gerai? Tu būk mažesnis, persiprašyk jo, o jis tau dovanos. Mes, ką prisūdijome, išdildysime²⁵.

Išgirdęs tai raštininkas pasakė:

Štai knygoje parašyta, jei ką prisūdijome, tai reikia išpildyti, o išdildyti to jau negali.

Bet sūdzia raštininko neklausė:

Gana, sako, zaunyt²⁶; žiūrėsi tu ten, kas parašyta; Dievą reikia atminti: o taikytis Dievas liepė.

Ir vėla sūdzia pradėjo kaimynus taikyti, bet nieko nepadare. Neklausė jo Baltrus.

Aš, sako, dėkui Dievui, turiu jau penkiasdešimtis metų be vieno, turiu sūnų su marčia ir amžį mane niekas nemušė, o dabar tas bjaurybė atvedė mane ant rykščių ir aš tylėsiu, ką čia šnekėti!... Na, ir jisai mane paminės!...

Vėl pradėjo drebėti Baltraus balsas. Negalėjo daugiau šnekėti. Apsisukęs išėjo. Išėjo ir Jonas.

Iki namų buvo gera mylia, ir Jonas sugrįžo namon gana vėlai. Jau moters buvo išėjusios padėt pargyti. Išsikinkė jisai arklį, įsitraukė vežimėlį ir nuėjo į pirkčią. Pirkčioje nieko nebuvo. Vyrai iš lauko da buvo neparėję. Jonas, atsisėdo ant suolo ir užsimislijo. Atsiminė jisai, kaip Baltrui perskaito nusprendimą, ir kaip jis pabalo ir apsikniaubė prie sienos. Pagailo jam Baltraus. Ir girdi jisai: nusikosėjo senis ant pečiaus. pasivertė, nukorę kojas ir pradėjo rangytis nuo pečiaus. Nulipo senis, atsimalino prie suolo ir atsisėdo. Pailso vargšas, atsikosėjo, pasirėmė ant stalo ir sako:

— Ką? Prisūdijo?

Jonas sako: „Dvidešimtį rykščių prisūdijo”.

Palingavo senukas galvą.

Negerai, sako, Jonai, tu darai! O negerai! Ne jam, bet sau negerai darai. Na kas iš to, ar tau palengvės, kad jam nugarą nuplaks?

— Daugiau to nedarys — pasakė Jonas.

— Ko nedarys? Ką jis už tave blogiau daro?

Įnirto Jonas.

²⁰sliedovatelius — tardytojas. [przypis edytorski]

²¹mirava — merija, vietos valdžia. [przypis edytorski]

²²vaitas — istor.: miesto valdytojas. [przypis edytorski]

²³prisūdijo — priteisė. [przypis edytorski]

²⁴sūdas — teismas. [przypis edytorski]

²⁵išdildyti — panaikinti, atsaukti. [przypis edytorski]

²⁶zaunyti — niekus kalbėti. [przypis edytorski]

Skundas

Nuosprendis

Kerštas, Pasipykstinimas

Kaip gi, ką jis man padarė? ! Jis mano žmoną vos neprimušė; jis dabar ketina mus uždegti; ką... Ar tai jam už tai rankas bučiuosi?

Atsiduso senis.

Tu vaike, visur vaikščioji ir važinėji, o aš jau ne metai guliu ant pečiaus ir tau rodosi, kad tu viską matai, o aš nieko nematau. Ne, vaikeli, tu nieko nematai; tau nuo piktumo akys užtemo. Svetimus nusidėjimus nešiojiesi priešakyj, o savo užpakalyje. Sakai, jis negerai daro. Kad jis tiktai vienas negerai darytų, tai ne piktumą nebūta. Bene vienas tiktai pakelia piktumus tarp žmonių? Piktumai visados atsiranda tarp dviejų ir abudu kalti. Jo piktą tu matai, o savo nematai; kad jis vienas būtų piktas, o tu būtum geras, piktumą nebūtų. Plaukus kas jam pešė? Po sūdus kas jį vadžiojo? O vis tik tu ant jo viską verti. Patsai bjauriai gyveni, užtai ir negerai. Ne taip vaikeli, aš gyvenau ir ne taip ne tave mokinau. Mudu su seniu, jo tėvu, argi taip gyvenova? Mudu gyvenova, kaip kaimynai. Turiu, būdavo, da sąmatinio, ateina merga: dėdė, ar neduotum miltų? — Eik į klėtį, prisisemk kiek reikia. Nėr kam jo arkliu i naktigonę nujoti — eik, Jonuk, nuveik arklius. O man ko prireikė — siuončiu pas kaimyną: dede, ar neduotum to ir to, — Imki, vaikeli! Tai taip mudu gyvenova. Ir jum buvo gerai. O dabar? Nuolat barniai, piktumai. Ar tai jūs gyvenate? Tai griesijate. Tu, vaike, tu namų valdonas! Tu atsakysi! Ko tu mokini moteris ir vaikiščius? Piktumą! Jie visi kaip šunys loja, Ar tai gerai? Juk tu atsakysi! Atsimink tiktai apie dušią. Ar tai reikia daryti? Jis tau negerą žodį — tu jam du; jis tau kumsčią — tu jam dvi. Ne, vaikelį, Kristus ant žemės gyveno, ne taip mus kvailius mokino. Tau negerą žodi pasakė — tu nutylėk, jis pats gailėsis. Taip mus Kristus mokino. Tau į vieną žanda, o tu atkreipk da ir kitą: temušie, jai aš to vertas. O ji ir paims gailestis. Jis apsistos ir tavęs paklausys. Tai Kristus mums liepė daryti, o ne keršyti. Ko tyli? Ar teisybę kalbu?

Tyli Jonas — klauso.

Atsikosėjo senukas ir vėla pradėjo šnekėti. Tu misliji, kad Kristus mus negerai mokino? Juk vis tai mums ant gero. Tu pažiūrėk nors į savo gyvenimą ant žemės. Ką, ar tau geriau, kaip tuos piktumus pakelėte. Tu tik pasiskaityk, ką išmetei ant provų, kiek pravažinėjai? Į ką nuaugš tavo vaikai? Juk tu turi visus aprūpinti, turi didinti turtą, o dabar viskam mažinasi. O kas kaltas? Vis tu. Reikia eiti su vyrais į lauką, pačiam sėti, o tave, kaimynas šaukia į sūdą. Neužarsi lanko, nepasėsi kada reikia, jvas neužaus. Avižos delko šimet prapuolė? Kada tu jas sėjai? Mieste važinėjai. Ir ką pelnei: vis sau ant sprando. E, vaikeli, tu žinok, ko tau reikia, dirbk su vyrais, o jeigu kas tau ką padarė, ar ką pikto pasakė, dovanok, kaip Dievas prisakė, o pamatysi, kad bus gerai ir lengva ant širdies.

Tyli Jonas.

Vaikeli, paklausk tu manęs senio. Eik, pasikinkyk Bėrukę²⁷, nuvažiuok tu pas sūdžią, išdildyk tą visą provą ir nuveiki rytoj pas Baltrų, susitaisyte judu, kaip Dievas prisakė; pasiprašyk²⁸ jį pas mus, o rytoj šventa, išsigersite, užmiršite visus piktumus ir gyvensite kaip tikri kaimynai.

Atsiduso ir Jonas, mislija: teisybę senis sako, ir atsileido jo širdis. Tiktai nežino, kaip tai viską padaryti, kaip dabar susitaisyti?

Ir vėla pradėjo senis kalbėti, tarytum, prijausdamas.

Eik, Jonai, neatidėk ant kitos dienos. Gesink ugnį iš pradžių, kaip įsidegs, nieką nepadarysi. Žinai vaikeli, kad ugnis negesinama išsiplečia.

Norėjo senis da ką pasakyti, bet parėjo moters ir pradėjo kaip mečerkes²⁹ čiarškėti. Jau jom viską danešė: ir kaip Baltru apsūdijo ant rykščių, ir kaip jis ketino uždegti. Viską jos dažinojo, da ir savo pridėjo ir jau su Baltrų moterims pasibarė. Pradėjo pasakoti, kaip Baltrų marti gąsdinusi, kad Jonas jau dingęs. Mokytojas parašęs skundą pačiam cecoriui ir viską surašęs: ir apie tūlę ir apie daržą, ir pasakojo, kad Baltrui tekšenti pusė sodybos. Paklausė Jonas, ką zaunijo, ir vėl jo širdis atšalo ir vėl jį piktumas paėmė.

Liovė Jonas klausęs moterų pakilęs, išėjo apsitriūsti apie tvartus. Besitriūsiant saulutė nusileido, parėjo ir vyrai iš lauko. Arė jie dvejais vasarojui³⁰. Padėjo Jonas iškinkyti arklius,

Įniršis

Įsmirtingumas,
Pamokymas

Įsmirtingumas,
Pamokymas

Įsmintis

Ūkininkavimo darbai

²⁷Bėrukė — bėros (tamsiai rudos) spalvos arklys. [przypis edytorski]

²⁸pasiprašyti — čia: pasikviesti. [przypis edytorski]

²⁹mečerka — paukštis. [przypis edytorski]

³⁰vasarojus — pavasarį sėjami javai. [przypis edytorski]

sunešė žagres³¹ po pastoge, norėjo da kokius ten karčius³² sutraukti po pašiūre, bet jau visai sutemę. Paliko Jonas tuos karčius ant rytdienos; padavė da ant nakties galvijams ir viską apsižiūrėjęs, užsikėlė vartus.

Dabar tik pavakarieniaut ir eit gulti — pamislijo Jonas, eidamas į pirkčią. Užmiršo jisai dabar ir Baltrų ir ką jam tėvas pasakojo. Tiktai norėjo žengti į priemenę, girdi: už tvoros kaimynas kasžin ant ko plusta. Tegul jį velniai — rėkia Baltrus — užmušt jį reikia. Sustojo Jonas, pastovėjo, paklausė iki Baltrus liovėsi keikęs, pakratė galvą ir nuėjo į pirkčią.

Marti užžibinus³³ žiburį atsisėdo kampe verpti. Senoji vakarienę rengia, vyresnysis sūnus sermėgą³⁴ lopo, kitas su knygomis už stalo sėdi, o Jurgutis į naktigonę rengiasi. Pirkčioj gražu, linksma ir viskas būtų gerai, kad tik ne tas kaimynas.

Įėjo Jonas supykęs numetė katę nuo suolo ir moteris išrėkė, kam milžtuvę padėjo po kojomis. Atsisėdo jisai kaip nesavas ir pradėjo taisyti plėčką³⁵; o niekaip jam iš galvos neišeina, kaip Baltrus jį ketino uždegti ir kaip dabar jam einant į pirkčią rėkė, kad reikia jį užmušti.

Padavė senukė Jurgučiu vakarienę; jisai pavalgė, apsirengė, ir paėmęs duonos išėjo pas arklius. Norėjo vyresnysis sūnus jį išleisti, bet Jonas pats pakilęs išėjo laukan. Jau suvisai³⁶ buvo sutemę ir pakilo vėjas. Užsodino vaikisčią ant arklio ir pavykėjęs paskui kumeliuką žiūrėjo iki iš kaimo neišjos. Stovėjo, stovėjo Jonas pas vartus ir niekaip jis negali užmiršti, kaip Baltrus sake „kad tik kas jo daugiau neužsidegtų“.

Mislija Jonas, tokia sausuma, o da toks vėjas. O ką tu su juo, kyštels kur prisėlinęs žariją, ir atlikta, sudegins neprietelius³⁷ ir jo bus teisybė. A kad taip man jį užklupus, jau neištruktų! Ir taip ta mislis jam įpuolė į galvą, kad jis negrižo atgal į pirkčią, o tiesiog išėjo per vartus. Apeisui apie³⁸ tvartus, o kas jį žino? Tarė sau Jonas. Ir pamažėliu nuėjo patvoriu. Tiktai atsėlino pas tvartų kampą, ogi anam gale tvartų kaip ir kas šmėkstelėjo ir greit išnyko. Sustojo Jonas, klauso ir žiūri: nieko nė matyt, nė girdėt, tikai lapai ant medžių šnabžda. O buvo tamsu, nors į akį durtų — nematyt. Pastovėjo, dairės, nieko nematyt.

Turbūt ma tiktai taip akyse pasirodė — pamislijo. Jonas bet visgi apeisui aplinkui trobas. Eina Jonas toliau apie tvartus. Daėjo iki kampui³⁹, ogi dyrst: ties anuo kampu kluono⁴⁰ kasžin kas žybtelėjo pas akėčias ir vėla prapuolė. Jonui tiktai širdį nusmelkė. Sustojo jisai ir žiūri: o pas akėčias da šviesiau sužibėjo ir gražiai matyt: pas akėčias tupi žmogus į jį pečiais atsikreipęs ir šiaudų gniūžtę kuria. Užsidega Jono širdis, šoko jis prie neprieteliaus. Nu dabar, mislija sau, neištruks.

Nespėjo Jonas pribėgti, jau ugnis pasirodė palėpėje ir pradėjo nešti liepsną ant stogo, o Baltrus stovi. Kaip vanagas puolė ant šlubio. Neištruksi, mislijo sau. Bet turbūt pajuto jį šlubis, davė patvoriu, tik nušokavo su savo kreivąją.

— Nepabėgsi! — suriko Jonas ir pasileido paskui jį.

Jau pasivijo Baltrų, norėjo tverti už apykaklės; ans pasisuko į šali, Jonas sugriebė už skverno. Skvernas nutruko ir Jonas išsitiesė ant žemės.

— Laikykit! — suriko Jonas ir vėla paskui vyti.

Iki Jonas atsistojo, Baltrus jau buvo ant sava kiemo. Bet Jonas ir čia jį užklupo; tiktai norėjo jau Baltrų sugriebti, kaip Baltrus pagriebęs kuolą⁴¹ rež jam į galvą.

Tiktai ugnis Jonui akyse pasirodė, paskui užtemo, pats tik pasviro į šali. Jonui atsigavus, Baltraus Jau nebuvo, tiktai aplinkui šviesu kaip dieną. Ogi dyrsteli Jonas; jau jo visas kluonas liepsnoja.

— O tu, dievulėli! — suriko Jonas — ogi man reikėjo tiktai ištraukt ir užmint.

³¹žagré — arklas. [przypis edytorski]

³²kartys — čia: nukirstas medis. [przypis edytorski]

³³užžibinus — uždegusi. [przypis edytorski]

³⁴sermėga — milinė, milo (storo vilnonio audeklo) paltas. [przypis edytorski]

³⁵plėčka — plokščias, nedidelio tūrio butelis. [przypis edytorski]

³⁶suvisai — visai. [przypis edytorski]

³⁷neprietelius — priešas, nenaudėlis. [przypis edytorski]

³⁸apie — čia: aplink. [przypis edytorski]

³⁹daėjo iki kampui — priejo kampą. [przypis edytorski]

⁴⁰kluonas — trobesys javams krauti. [przypis edytorski]

⁴¹kuolą — trumpas pagaly, geležies strypas. [przypis edytorski]

Užsispyrimas, Pyktis

Užsispyrimas

Atidumas, Įtarimas

Nusikaltėlis

Bėgynės

Norėjo rėkti ant viso kaimo, bet balso neteko. Norėjo bėgti — kojų nepavelka. Žengė kelis žingsnius, pradėjo svyruoti, užėmė jam kvapą. Pastovėjo, ir vėla pradėjo eiti. Iki atėjo pas ugnį, jau kluonai baigė degti; užsiėmė tvartai ir pirkčią; į kiemą jau negalėjo įeiti. Subėgo žmonių daug, bet nieko padaryti negalėjo. Kaimynai savo daiktus kraustė, gyvulius į laukus varė. Užsiėmė jau ir Baltrų trobos; pakilo da didesnis vėjas, perėjo liepsna į kitą pusę kelio ir tarytum šluotą nušlavė pusę kaimo. Jonų išnešė tiktai senį ir patys vos išbėgo. Visi gyvuliai sudegė, vežimai, žagrės, akėčios, kiek da buvo javų, drapanos⁴² — viskas sudegė.

Liko tiktai arkliai, kas buvo laukuose.

Baltrus da šį ta išnešė ir gyvulius išvarinėjo.

Degė ilgai — visą naktį.. Jonas stovėjo pas ugnį ir vis tiktai šnekėjo: tu dievulėli, reikėjo tik ištraukti ir užmint. Kaip užgriuvo pirkčios lubos Jonas šoko prie ugnies, sugriebė nuodėgulį ir pradėjo traukti. Moterys pamačiusios šaukė jį atgal, bet jis ištraukęs nuodėgulį šoko daugiau traukti, bet pasviro ir parpuolė į ugnį. Šoko sūnus ir vos jį iš ugnies ištrauke. Apsvilo Jono plaukai, apdegė drabužiai, rankos, ir nieko jis nejautė.

Tai iš bėdos jo galva susimaišė, šnekėjo žmonės.

Baigė jau degti, o Jonas vis stovėjo ir šnekėjo: dievulėli tu mano! Reikėjo tik man ištraukt ir užmint!

Ant rytojaus anksti atėjo šaltyšiaus⁴³ sunus Jono pavadyti.

Dėde, jūs tėvas miršta. Prašė, kad ateitumėte atsisveikint.

Užmiršo Jonas ir tėvą ir nesuprato ką jam sako.

Koks, sako, tėvas? Ką liepė pašaukti?

Liepė jūs, dėde, pašaukti; jisai pas mus miršta. Eiva, dėduk, eiva.

Vos Jonas suprato; nuėjo pas tėvą.

Išnešant senuką, vėjas užnešė šiaudų kūlelį ir jisai labai apdegė. Ji nunešė pas šaltyšių ir jo pirkčioj paguldė.

Tuo tarpu kaip Jonas atėjo pas tėvą tenai buvo tiktai sena močė ir vaikai ant pečiaus. Visi buvo išėję pas gngj. Senukas gulėjo ant suolo; šalia jo gramnyčia žibėjo. Senoji priėjus pasakė senukui, kad sūnus jau atėjo. Jisai pasišaukė sūnų arčiau. Jonas prisiartino ir senukas prašnekėjo.

Ką, vaikeli! Ar aš tau nesakiau, kad bus negerai. Kas sudegino kaimą?

— Jisai, tēte — pasakė Jonas — jisai, aš jį užtikau; prie manęs jis ir uždegė. Man reikėjo tada tiktai užspausti ugnį ir iš to nebūt buvę nieko.

— Jonai — pasakė senis — aš jau mirštu ir tau reiks mirti; pasakyk, katras⁴⁴ iš judviejų kaltas.

Jonas žiūrėjo į tėvą ir tylėjo — nieko jis negalėjo ištarti.

Prieš Dievą tu dabar pasakyk, katras kaltas? Atsimink, vaikeli, ką aš tau sakiau.

Dabar tiktai Jonas atsiminė ir viską suprato. Puolė jis ant kelių prieš tėvą ir pradėjo verkti.

Tėveli mano! Dovanok man, aš tavęs neklausiau; tu teisybę man kalbėjai. Aš už jį buvau piktesnis. Kad aš būčiau tavęs klausęs, būčiau savo kaimynui nekeršijęs, būčiau susitaikęs, kaip Dievas prisakė, tai būtų nebuvę, ne tų piktumų, ne trobos nebūtų sudegusios. Tėveli, aš kaltas; aš gailiuosi prieš Dievą. Senelis susiėmęs rankas tarė:

— Ponui Dievui dėkui! Pasakęs tai atsigręžė į sūnų.

— Vaikeli!

— Ko, tėveli?

— Ką dabar daryti?

Jonas vis verkė.

Nežinau, tėveli, kaip mes dabar ir gyvensime?

Senelis užsidengė akis, pakrutino lūpas, tarytum norėjo ką ištarti; paskui vėla atsidengė akis ir tarė.

— Išgyvensite. Jei su Dievu gyvensite, išgyvensite, vaikeliai!

Taręs tai, senelis susiėmė rankas, atsiduso, akis užmerke ir numirė.

Išmintis, Tėvas, Išpažinimas

Atgaila, Apgailėstavimas,
Atsiprašymas

Išmintis

⁴²drapanos — drabužiai. [przypis edytorski]

⁴³šaltyšius — seniūnas. [przypis edytorski]

⁴⁴katras — kuris. [przypis edytorski]

Sodžiaus mokykloj⁴⁵

I.

Šiandien paleidžia vaikus iš sodžiaus mokyklos. Užvakar vaikai, vosilkas berankiodami, visus tėvų rugius išbraidė. O vakar kiekvienas su našta uosio lapų ir pundais vosilkų suėjo mokyklos kaišyti. Iškaišę sienas, palubes, duris ir langus, ir viską gražiai apsišvariję, visi susėdo ant savo vietų klausyti žodžių mokytojaus. Mokytojas liepė ant rytojaus ateiti visiems apsipraususiems ir gražiai apsirėdžiusiems, o taipogi įsakė, kad kiekvienas pasiprašytų savo tėvus ant egzamino. Saulei ką tik užtekėjus, vaikai jau pasirengę ir, paskui tėvus vaikščiodami, be perstojojimo prašė jų rengtis, kad nepasivėlintų. Moters kiekviena pasirūpino po buteliuką virintosios⁴⁶ ir po sūrį, o seniai neužsimiršo įsidėti dėl visoko po kokią rublenką. Ant devintos pilna mokykla buvo jau prisirinkus. Moters savo sūrius ir buteliukus virintosios pavedė mokytojui. Vaikai jau sėdėjo ant savo vietų. Moters prie viena kitos gretinosi šalia pečiaus. Seniai gi arčiau stalo; o kurs da kiek jautėsi mokyty, taikėsi ir suvis⁴⁷ prie stalo. Štai tuojaus atėjo vaitas⁴⁸ su raštininku ir da koks ten su juoda apyakkle; jie visi trys susėdo už paties stalo: vaitas atsisėdo i vidurį, raštininkas po dešine. Juodapykaklis gi po kaire ant kampučio suolelio. Ant stalo, užtiesto raudona skepeta, gulėjo pundas knygų. Vaikai pirštais rodydami vienas kitam pamažu šneka: „kasžin, katram ta didžioji knyga, ar tik ne Luckučiu?”

Mokytojas liepė rytmetinę maldą giedoti; tuo visi sustoję atsikosėjo ir visokiais balsais užtraukė: vienas galvą pakreipęs drūtai varo, kitas dantis sukandęs ir kaklą ištiesęs nori plonai išvaryti, o trečias užsimerkęs ir baisiai išsižiojęs visus aprėkia; pats gi mokytojas ranka moščioldamas kaip bulius baubia. Pabaigė giedoję: vienas buvo da vėl pradėjęs, bet tuo nutilo.

Prasidėjo kvotimas (egzaminas). Mokytojas pradėjo klausinėti iš istorijos: kaip Adomas buvo rojuje, už ką ji išvarė; paskui klausinėjo apie Kristaus gyvenimą. Kiekvienas mokintinis⁴⁹ gryna lietuviška kalba dailiai pasakojo, nes jau pirmiau žinojo, ką kiekvienam reiks atsakyti. Seniai vienas kitam pamažėliu šneka: „Tài, vyruti, ar tu matai! Kaip regste rezga.” — „Taigi, tu man tokiems mažiems taip išmok; ką, vage, kerta nuo ausies, kaip koks, tarytum, prabaščius⁵⁰. Moterys galvas kraipydamos viena kitai šnabždena: „Tài, sakė, mūsų mokytojas toks, toks, o matai, kaip gražiai išmokina.” — „Ana, sesele, kaip tavo Jonukas dailiai pasakoja, taip galviukę pakreipęs, taip aiškiai žodį taria, lygiai kaip mūs jaunukas kunigėlis.

Vaitas iš pradžios klausė, paskui, turbūt, nusibodo; pradėjo vartyti knygas, o juodapykaklis iš šalies žiūrėjo į knygos paveikslėlius. Raštininkas, kasžin apie ką mislijo. Mokytojas pabaigęs klausinėti iš istorijos, pradėjo uždavinėti klausimus iš skaitlių⁵¹. „Na, Pauliau, paklausė mokytojas, pasakyk tu man, kiek buvo paršų, jeigu trys kiaulės atsivedė po aštuonis, kožna paskui nugulė penkis ir iš pasilikusių keturi nustipo?”

Vaikas akis į lubas įsmeigęs, pamislijo ir atsake: „Devyni”. — „Ne gerai; kaip tai devyni, jog keturi nustipo?” Čia vaikas da labiau pakėlė galviukę aukštyn, mirkčiodamas akimis, kurios beveik jau pilnos buvo ašarų, ir ne po ilgam pasakė: „penki”. — „Na, tu Mikuli — klausė toliaus mokytojas — pasakyki, kiek bus 7, 9 ir 2”. Vaikelis tuo pradėjo pirštus skirstyti ir lūpas krutinti. Tuo tarpu vienas senis atsiliepe: „Kvaily, sakyk 18”. Paskui pamažiau seniems: „Kad aš paimu puskvatierkę šnapso, butelį bavoro ir kringelį, tai visados užmoku timpą.” Mokytojas nieko nepasakė, visi tik šypsojosi.

Pagliaus liepė paskaityti da iš rusiško. Tuo pačiam kampe vienas pakilęs pradėjo ska-

Mokykla, Šventė, Išskilmės

Rytmetinė malda

Egzaminas, Susižavėjimas

Klausinėjimas, Egzaminas

Dovanos, Atsisveikinimas

⁴⁵sodžiaus mokykloj — Čia skaitytojas ras aprašytą dieną egzamino kaimo (sodžiaus) mokykloj arba iškaloj Suvalkų gubernijoje. Tenai mokyklose mokina mokytojai, kilę iš tą pačių žmonių, lietuvių. Užtaigi skaitytojas nesuvalkietis nesistebės, perskaitęs apie tai, kas dėjosi toj mokykloj. [przypis redakcyjny]

⁴⁶virintoji — degtinė. [przypis edytorski]

⁴⁷suvis — išvis, visai. [przypis edytorski]

⁴⁸vaitas — miesto valdytojas. [przypis edytorski]

⁴⁹mokintinis — mokinyas. [przypis edytorski]

⁵⁰prabaščius — klebonas. [przypis edytorski]

⁵¹skaitliai — nuo: skaičiai, t.y.: matematika. [przypis edytorski]

ityti: „Zil, bil u babuška sierinki kozli, ot kak, ot kak, sierinki kozlika”. Vaitas išgirdęs tokią kalbą, nusišypojo. Moterys nieko nesuprasdamos, lyg žąsys galvas pakreipusios, klausė. Ant galo mokytojas pabaigė klausęs; priėjęs prie vaito paprašė, kad vaikams dovanas išdalintų. Vaitas pradėjo dalinti. Vaikai paskui vienas kitą iš suolų pradėjo grūstis; kiekvienas priėjęs abiem rankom griebia knygą, ant daikto pamindžikavęs ir grindis kojom pasiūravęs⁵² greit vėl sprūsta ant vietos. Išdalinus dovanas, mokytojas prakalbėjo į savo mokintinius: „Šiandien, vaikai, pasibaigė mokslo metai; dabar galėsite pasilsėti; neužmirškite tikrai, ką išmokote ir nesutingėkite. Vieni mokinotės labai gerai ir už taigi padarėte savo tėvams didelį džiaugsmą, kiti, kad ir tingėjote, bet šimet visus apdovanojau. Tikiuosi kad kitąmet nė viens netingėssite; kada reiks vėl susirinkti, jums bus užsakyta per bažnyčią, o dabar padainuosime „vilką”⁵³.

Tuojaus visi vaikai pasirengė dainuoti ir mostelėjus mokytojui visi užtraukė: „ganau aveles pagiriais, atbėga „vilkas” patvoriais; aveles išvaikė, vilneles išdraike po laukus, po laukus”. Padainavę „vilką”, visi sustojo, persižegnojo ir užgiedojo vakarinę maldą; pabaigus už vienas kito puolė per duris laukan ir tuojaus jų pilnas kaimas pasklido.

Pabaiga

II.

Mokykloj liko tik vieni senieji. Mokytojas palypėjęs nukabino nuo sienos ciesorių ir įspraudė į šepą. Tuo ant stalo suvažiavo moterų sūriai ir virintoji. Moters viena po kitai jau ir susisėdo į ratelį ir klegėdamos šnapsuojasi. Seniai pakol da tik pypkes krapšto ir aplink moteris tupčiodami juokauja. Mikas, iš kampo pakilęs atsiliepė: „Ar tu girdėjai, vyruti, ana jau bobos šiltąją ragauja, na tik priimkite ir mus į kompaniją”.

Suaugusieji, Šventė

— Mes šiandien su seniais nesusidedame⁵⁴ — atsakė moters.

— Mikai, ką tu čia su toms boboms — pasakė Baltrus — eik pasakyki Šmuilai, tegul atneša dešimtį butelių *bivaro*⁵⁵.

Šventė, Išgertuvės

Kaip bematant žydas įniogė rečką butelių ir sustatė ant stalo. Ir seniai tuojaus sėdė į kelis ratelius ir šnekučiuodami pradėjo gerti. Mokytojas tarp visų maišėsi: moters prisitraukdamos virintąją siūle, o seniai alaus. Mikas pypkę į nagą kratydamas ir turbūt nelabai alų mėgdams, pasakė:

— Na ką mes čia, vyručiai, su tuo brudu terliosimos, pašaukite velyk karčiosios⁵⁶.

Žydas, kursai vis jau priemenėje stovėjo, pakniopštom atlėkė su buteliu:

— Čia tai kas kita, tai nors nurėžia, o ką ta buiza⁵⁷, tai čia man šioks gėrimas.

— Na sveiks, pon daraktoriau, išsigersiva mudu — pasakė Baltrus — gerai mūsų vaikus išmokini, kad tau Ponas Dievas gerą pačią suteiktų.

— Tai kaipgi — atsakė mokytojas: argi man jau ne garbė, kad tavo arba kito vaikas išeis į mokytus žmones?

— Tai, pons, kas jau dabar nemokytas — pasakė Baltrus: Dievas žino, kas jau ir bus: dabar visas svietas mokytas — visi piemens su kiaulėms maskoliškai⁵⁸ šneka.

Mokslas, Diskusijos

— Tai, Baltrau, aš iš tikrųjų, o tu juokiesi. Ar gi jau tu nenorėtum, kad tavo vaikai būtų mokyti? Ar negražu būtų, kad jie pabaigtų gimnaziją, išeitų paskui da ir aukštesnius mokslus...

— O paskui — pertraukė Baltras — šunų šukuoti... Mokytojas nusišypojo.

— Gerai tu, sako Baltrau, moki juokauti; bet šiaip ar taip, ar tie mūsų mokyti žmonės šunis šukuoja, ar ką daro, o man jų gaila. Gaila dėl to, kad aš gerai žinau, kiek jiems reikėjo vargo pamatyti, kiek šalčio ir bado iškęsti, kad paskui, kaip tu sakai, eiti šunų šukuoti. Gaila man jų dėl to, kad jūs apie juos neteisingai manote: jūs jų nežinia už ką nekenčiate. Štai Baltrus išsitarė, kad jie einą šunų šukuoti; teisybė, tai juokai ir aš nusijuokiau, bet man drauge ir graudu pasidarė: juk aš žinau, kad jie išėję mokslus neužmiršta savo krašto, savo žmonių, kaip kas gali, rūpinasi apie jų gerą: viens parašo apie šventu-

⁵²šūruoti — eiti tempiant kojas. [przypis edytorski]

⁵³vilkas — čia: daina apie vilką. [przypis edytorski]

⁵⁴nesusidedame — čia: nebandraujame. [przypis edytorski]

⁵⁵bivaro — alaus. [przypis edytorski]

⁵⁶karčiosioji — degtinė. [przypis edytorski]

⁵⁷buiza — plaktas gėralas gyvuliui. [przypis edytorski]

⁵⁸maskoliškai — rusiškai. [przypis edytorski]

osius, dievobaimingą žmogaus gyvenimą, kitas apie bites, mėšlus, gospadorystę, apie visą Dievo sutvėrimą, trečias vėla sudeda kokią gražią giesmę, dainą arba pasaką.

— O labai jie žino, ką darą — pasakė Baltrus — ką tu čia žinosi Dievo galybę; arba apie gospadorystę — ką gi tu padarysi iš knygų, kad piningų nėra; ot, nė ši nė tą surašo koks pusgalvis, ims da jis ir išmokins gospadoriauti! Nėra didesnių „durnių“ už tuos, ką pabaigę tą „venavertetą“. Kaip ir tai: paleido jie kokias ten gazietas ant Maskoliaus; na ką tu prieš vėją papusi, tik bėdą pasidarysi.

— Ne, Baltrau — pasakė mokytojas — tavo šneka man suvis nepatinka; taip kalba tik seni Žmonės, toki kaip tu. Tavo vaikai užaugę kitaip kalbės: jei jie bus artojais, tai nesakys, kad jiems nereikia mokslo, kad neteik knygucių apie gospadorystę, o jei išeis daugiau mokslo, tai ir patys nemokančius pamokins.

Stepas, ką iki šiolei tiktai klausė, papsėdamas pypkę, ant mokytojaus žodžių nuspojovęs prakalbėjo.

— Ką jau, ponas, kalbi, tik juokai ir gana. Iškart visus tuos akademčikus, daugiau nieko, kas iš jų? Ana Simanų Vincas, Jonų Jurgis — kur jie dabar? Ar matai tu juos? Nusigrūdo kur į Maskoliją⁵⁹, tai gal ten, pasiėmę maskalkas, uteles bešeria! Tai ma vaikų butą! Aš tokių naktį bijočiau pasitikti; o ar jie į ką tiki? Jie nekatalikai, šimts juos žino, kas jie!...

— Bijok Dievo, Stepai, ko gi tu taip plūsti? — priėjęs pasakė Simas.

— Ak ką gi jau, dirbk, rūpinkis, vis tik dėl vaikų: leisk juos į mokslą, mokėk paskutinį skatiką, o ant galo žiūrai — viskas ant šuns uodegos nuėjo: vaikas papūtęs kuodą, aukštyn nosi užplėšęs, mat, jam savo tėvo gėda, tokius bjaurybes da girti... Mano dabar ir neva daktaru, o šimts jį žino, kur jis. Kaip išvažiavo į tą „vertitetą“, tai nuo to sykio nė nemačiau. Vis tik, būdavo, kas mėnuo pinigų, piningų, o dabar tai džiauakis tu juom!...

Taip Stepui bešnekant, visi seniai susislinko į daiktą paklaudyti. Stepas šnekėjo, plūdo, ant galo smagiai užkeikęs nuspojovė.

Mokytojui skaudu buvo klausyti tu žodžių. Jisai vienok savo dušioj turėjo prisipažinti, kad daug yra tokių, apie kokius Stepas kalbėjo.

Bet jis nenusiminė; save ramino tuo, kad gera sėklelė nukritus į dirvą, turi išleisti diegą, o iš diego gali sulaukti ir vaisiaus. Jis jautėsi ne vieną, sėklelę pasėjęs jaunose širdyse vaikų-artojų. Jis matė ir ne vieną diegelį naujos sėklos išleistą. Jisai pradėjo tiems seniams sakyti ilgą pamokslą apie jų aklybę ir paklydimus. Kalbėjo ilgai, net visas sušilo. Seniai klausė, stebėjosi ir kaip ką dėjo sau į galvą.

— Ką jūs čia, ponas, šituos „diedus“ mokinatė — ištarė „Bobelka“, nusitvėrus mokytoją už rankovės — prašome pas mus, padėsite mums rūtelę padainuoti.

Neilgai trukus, mokytojas atsidūrė pačiam viduryje moterų, kurios neužtruko priimti jį stikleliu virintosios. Seniai, likę vieni, pradėjo šnekėti apie arklius: vienas gyrėsi, kad jo dvi kumeles atsivedusios po žilą, drigantą, o kitą ne per seniai pamušdinęs net barono drigantu, už ką užmokėjęs 10 rublių. Kitas skundėsi, kad jo kumelė, atsivedusi kumeliuką, pieno nedavus; buvo ketinęs girdyti karvės pienu, bet žmona saktus, kad vaikui į košę neužteksią, tai jis tą kumeliuką ėmęs ir prigirdė. Trečias nusiskundė, kad jo karvės: viena prigėrė, o kita sprandą nusisuko į griovį įvirtus. Kitas vėl bėdavo, kad miežiai nedygsta, o Baltrus sakė: „Ot aš dusyk išakėjau, dusyk išariau, tai ir nenorėdami turi dygti“. O Mikas nenustygdamas — tai prie moterų prisibruka, bet jos tuojaus jį nustumia, tai prie vyrų priėjęs, prisipila stiklelį ir sau vienas makt ir išlupa iki dugno, o paskui galva krėsteldams pasako: „gm... anavot, tai mospanie, pone šventas!“

Ilgą valandą tęsėsi šnekos apie visokius daiktus; apie nelaimes ir bėdas, vargus ir rūpesčius; vienas iš gailėsčio kone verkia, kitas ranka tik mosteli, trečias kumščiu stalą daužo, o Mikas prisislinkdamas prie kožno ir brylį krėsteldams, savo paprastais žodžiais užšnekina: „gm... anavot, girdi tai mospanie, pone šventas!“

III.

Tarp vienu erzeliavimo⁶⁰, o kitų nuliūdimo, sučirpėjo skripka (smuikas), kurią moky-

⁵⁹Maskoliją — čia: Maskvą ar Rusiją. [przypis edytorski]

Mokslas, Išsilavinimas

Pasipiktinimas

Mokslas, Poreikis, Nauda,
Liūdesys, Pasipiktinimas

Viltis

Pokalbis, Bėdos, Ūkis

Muzika

tojas atsinešdama, šmyčiolu⁶¹ kirkė. Baltrus nusitvėręs senoką „bobelką“, apsuko sykį ir pasiuntė ją į kampą, o pats viena ranka įsiremęs, o kitoje laikydamas pypkę, grindis kojom daužė.

— Na mudu, svaine, eiva šocą pašokti, — pasakė Stepas, pasibrukęs bobelką prie šono — tik, ponaiti, dailiai mudviem paskripkuokie⁶².

— Štai Puodžiukas jums paskripkuos, aš nemoku — pasakė mokytojas ir atidavė skripką žinūnui⁶³, kursai išgirdęs apie susirinkimą mokykloje, tik vien dėl to ir atsibastė, idant save ir palinksminti. Moteriškės nuo seniausios iki jauniausios visos straksėjo, o seniai nekurie, jau nenorėdami kratyti senų kaulų, susėdo aplink stalą ir po truputį dažinėdami klausė istorijų senio Mikžentio, kursai susirinkimuose visados istorijas pasakoti mėgdavo. Jame buvo neišsemiamas šaltinis žinių apie visokius daiktus: apie politiką, tikėjimą, geografiją, astronomiją, ir pasakodamas viską į draugią maišė.⁶⁴

— Bet iš tikro aš užmiršau, kur buvo rojus? — paklausė Mikžentis mokytojus, kursai neseniai buvo prie jų prisigretinęs — ar tik ne Nilius per jį teka, ta upė, kur pilna visokių žalčių — negaliu aš tikrai atsikvošėti.

— Kur teka Tigrius ir Eufratas — pasakė mokytojas: tai tenai, sako, buvęs rojus”.

— Taigi — pasakojo toliaus Mikžentis — bet niekas negali pasakyti, kas tenai dabar yra? Tik, sako, netoli to daikto esąs didelis kalnas, tai kaip tiktai kas užėina ant to kalno, kaip tik pažiūri į aną pusę, tiktai rankom suploja, atsigręžęs nusišypsoja ir nubėga tenai, ir jau daugiau negrįžta. Bet vieną sykį užleido ant to kalno vyrą ant virvės, kad nenubėgtų; tai kaip tiktai norėjo jau bėgti, tai vos, vos atgal atitraukė, bet nieko jis negalėjo papasakoti. Nuo to sykio ne žodžio netarė”.

Seniai, kraipydami galvas, stebėjosi.

— Kad, ponas, žemė apvali, tai ir aš tikiu — pasakojo toliaus Mikžentis — bet ji turi būt ant vandens; tik supraskite: už Amburgo jau vanduo ir už Siberijos taipgi vanduo, o už šito krašto tai esą tokios marios, kad tenai ledas ir ledas be galo ir tenai jau jokios žemės nesą; dabar jau trys metai, kaip išsiuntęs karalius tris vyrus žemės ieškoti, tai da nesugrižo, bet turbūt, nabagai jau sušalo”.

—Na, o kur Amerika? — paklausė mokytojas.

— Kur Merikas klausiate? Ir Merikas ant vandens; ogi mano dėdė, amžinatilsis, tai iš Meriko tai, kad kaip jis įsėdės i akrotą⁶⁵ Amburge, tai važiaavęs ir važiaavęs, o vis tik vandeniui, tai tik, turbūt Merikas anoj pusėj ant vandens”.

— Sakytum, vanduo ant žemės, tai kas kita — įsikišo mokytojas.

—Tai kas viduryje žemės? — paklausė Mikžentis.

— Ugnis.

— O kas gal žinoti?

— Ogi netoli Rymo⁶⁶ yra kalnas, iš kurio ugnis kartais...”

— Taigi, taigi aš girdėjau — pertraukė Mikžentis — tenai turbūt pragaras, tenai supuolė visi velniai išmesti iš dangaus. Na kaip jums rodos, ar aukštai gali būti dangus?

— Kasžin, nematyti — šyptelėjęs pasakė mokytojas.

Tai tik, turbūt, aukštai, kad kaip Dievas išmete iš dangaus velnius, tai jie lėkė tris dienas ir tris naktis, kvapo neatgaudami, tik jau paskui pradėjo rėkti ir ant galo atsimušė jau i patį dugną peklos⁶⁷...

Visi pradėjo juoktis.

— Da palaukite, septyni pasislėpė danguje už durų, bet kaip jau Dievas rūstybėje atsileido, tai dovanojo, ir dabar jie visi paeiliui po metus perkūnus valdo ir kas septinti metai, tai esti didžiausia perkūnija: mat, tuomet valdo juos vienas jų labai piktas, toks mažas, pilvotas, o šlubas.

Šventė, Šurmulyš

Rojus, Padavimas

Mokslas, Išprusimas

Velniai, Gąsdinimai

⁶⁰erzeliavimo — nuo erzeliuoti: zyti, cypti. [przypis edytorski]

⁶¹šmyčiolu — šmičėlas, griežiklis, strykas (smuiko). [przypis edytorski]

⁶²skripkuoti — griežti smuiku. [przypis edytorski]

⁶³žinūnas — žinovas. [przypis edytorski]

⁶⁴viską į draugią maišė — čia: viską kartu grojo. [przypis edytorski]

⁶⁵akrotas — (lenk. okręt) laivas. [przypis edytorski]

⁶⁶Rymas — Roma. [przypis edytorski]

⁶⁷pekla — pragaras. [przypis edytorski]

— E, Mikženti, jau čia niekus pasakoji — pasakė Simas — nė šį, nė ta, tik velnius vis minavoji, tai da šiandakt atėjęs koks striukis⁶⁸ ir prislogins⁶⁹.

— Na tik tu lauk nakties — juokėsi Mikžentis — ar ir tavęs nesuvolios smailakulnis kaip ana Tauckų, net visas eglaites išlaužė.

— Et, velyk, papasakok, Mikženti, ką nors apie saulę — ištarė mokytojas.

— Tai ką gi čia jums pasakoti? Ot, žemė apvali, o saulė raičiojasi apie ją?

— Tai ne — suriko Simas — aš, atsimenu, mūsų prabaščius pasakojo, kad žemė eina aplink saulę.

— Ne, tai tu pamiršai, ne taip bus pasakojęs prabaščius — atsikirto Mikžentis — jis taip man rodos, pasakyti negalėjo, nes šventame rašte parašyta, kad *Ancikrikštas*⁷⁰ važiuos per svieta nuo užtekėjimo saulės iki nusileidimo.

— Ale palauk, Mikženti — nusišypsojęs pasakė mokytojas — tai galime suprasti taip, kad jis važiuos nuo užtekėjimo saulės, tai yra nuo rytų, o iki vakarų, tai yra iki nusileidimo saulės.

Mikžentis nutilo.

— E, Mikženti, kas tai? Laikykis, neapasileisk! — suriko seniai.

— O da palauk, aš tau daugiau pasakysiu — kalbėjo mokytojas — kaip Jozuja, ak žinai, sustabdė saulę, o ar paskui kas liepe jai eiti?

— Teisybė, niekas — patvirtino Mikžentis.

— Kas jau, po plynių,⁷¹ tave suvaliojo! — juokavo seniai — išsigerk nors po šimts pypkių, ar ką!

Mikžentis paėmė stiklę į ranką, iškelė aukštyn ir uždainavo, o kiti seniai jam pritarė:

Kada gėriau, negėriau,
O jau dabar gersiu;
Pamažėli, palengvėle
Stiklę į dugną.
Išsigėriau stiklužėlį
Už save mažesnį.
Išvoliojau purvynėlį
Už savę didesnį.

Vyrai, moterys — visi linksminosi: vieni šoko, kiti dainavo, o Mikas, kampe užvirtęs rėkė.

— E, zimlia poliaka... Ja... i duna, duna, mospanie, pone šventas!

Verpelė

Netoli karčiamos buvo Lukšienės daržas. Šinkoriui⁷² Vienakiui, visiems žinomam sukčiui, seniai jau gėlė dantį⁷³ ant to daržo: jis taikėsi kaip nors jį įgriebti. Jau ar ne dvidešimts sykių bandė derėti tą daržą, bet senutė nė šnekėti neduoda.

Aš čia gimus, čia augus čia, sako, ir mirsiu.

Šinkorius da kartą eisiąs kalbinti senutę. Ateina jis pas ją. Randa pas duris beskutančią bulves. Senutė šešiasdešimties metų susimetus jau į kuprą, visa sudžiūvus, vienok dyka da nebūna, triūso kaip ir jauna merga. Vienakis pagarbinęs, atsisėdo šalia ant suoloelio.

— Na kaip, močiute, tavo sveikatele; ar vis dar po senovei sveika gyva?

— Tai da vis Dievas laiko. O kas pas tave gero girdėti?

— Tai, ogi ką: ne šio, ne to; ak, žinai, kaip šinkorius!

⁶⁸striukis — čia: velnias. [przypis edytorski]

⁶⁹prisloginti — prislėgti, prispauti, uždusinti. [przypis edytorski]

⁷⁰Ancikrikštas — Antikristas; krikščionybėje Jėzaus Kristaus priešininkas, kuris pasirodys prieš pasaulio pa-baigą, apsimesdamas Kristumi. [przypis edytorski]

⁷¹po plynių — keiksmas: po velnių. [przypis edytorski]

⁷²šinkoriuis — smuklininkas. [przypis edytorski]

⁷³seniai jau gėlė dantį — seniai taikėsi į kažką. [przypis edytorski]

Ginčas

Linksmybės, Šventė,
Išgertuvės

Norai, Siekiai

— Taigi užtai.

Daugiau nieko senutė nesakė. Šinkorius žiūrėjo, kaip ji skuta bulves. Jos pirštai sudžiūvę, kieti kaip vėžio žirkklės. Senutė kaip su replaitems sukabinus bulvę ima iš rečkos, greit varto tarp pirštų, gražiai ją nuvalydama geležte surudijusio peilio. Išknaičius visas akutes ir da kelis sykius pavarčius tarp pirštų, meta bulvę į puodelį su vandeniu. Drąsesnės vištos sėlina prie skutenų, ką krinta čia — jau pas senutes sijoną, ir sugriebusios kokią vieną su laimikiu dumia į patvorį.

Kasdieniai darbai

Vienakis jautė, kad jis čia kaip ir nereikalingas. Jis turėjo ką sakyti, bet vis da mečiugavo, kraipėsi, pūtėsi, lyg kad kvapą rydams, bet ant galo išdrįso:

Daržas

— Aš vėl žinotum...

— Ką gi?

— Tai, kaipgi, močiute, su tuo daržu?

— Aš tau seniai sakiau, kad iš to nebus nieko. Aš jo neparduosiu.

— Ne, mat, aš kitaip noriu padaryti. Misliju sau, senai žmonai ir da rūpestis, juk tai...

Gudrybė

— Ką mačija⁷⁴, kas iš tos šnekos.

— Tik tu mamute, klausyk. Na daržą parduosi man o laikysi jį tu pati. Ar ne teisybė? Senoji išputė akis.

Tik tu žiūrėk. Aš tau kas mėnuo duosiu po rublį. Supranti? Kas mėnuo štai čionai tau pristatau po rublį, ir viskas kaip buvo, taip ir liks: tu sau gyveni, žiūrai⁷⁵ daržą ir lieki man nieko nekalta. Imi kas mėnuo pinigų ir daugiau nieko. Ar ne gerai?

Vienakis žiūrėdamas į ją; šypsojo senutė neištikėdama žvalgėsi į jį. Ji negalėjo suprasti, kaip tai čia dabar būtų; ar čia tiktai ne prigavimas⁷⁶ koksai? Ant galo⁷⁷ ji prakalbėjo.

Tai kaipgi tai viskas man? Na o tau kas iš to per nauda? Juk ir daržas mano, ir pinigų da tu man duodi.

— Tu nežiūrėk — atsakė Vienakis — tu čia gyvensi, kolei tave Dievas laikys ant šio svieto. Tu kaip buvai, taip ir liksi tikra gospadinė. Tik pas rejentą (notarijų) pasirašysi ant popierėlės, kad taip ir taip — visas tas daržas po tavo galvai tenka man. Vaikų tu neturi. O ką tas brolio vaikas, tai girdėjau, kad tu nelabai su juo suteiki. Tai lyg čia nebūtų gerai? Tu iki mirsi turi sau daržą ir da kas mėnuo gauni rublį. Juk tai grynas pelnas! Kas gi tau duos tokį pelną?

Gudrystė

Senoji stebėjosi, mislijo, bet jau pasidavė pagundymui. Patylėjęs valandėlę tarė:

— Aš ir nesakau, kad tai nebūtų gerai. Bet visgi man apie tai reikia pamislyti. Ateik katrą dieną po nedėliai⁷⁸, tai aš tau paskutiniai⁷⁹ pasakysiu.

Suktumas

Vienakis grįžo namon kaip karalius, kada jam pasiseka gauti žemės kraštą.

Lukšienė pradėjo mislyti. Visą naktį neužmigo. Ji, rodos, uoste uode kad šinkorius nori padalyti kokį nors suktumą. Bet tie rubliai, ką, rodos, iš dangaus krinta jai į priekį apjakino⁸⁰ seną galvą.

Senoji nuėjo pas rejentą (notarijų) pasiklausti. Išpasakėjo jam visą savo reikalą. Rejentas galvą pakraipęs, pasakė, kad ji galint taip padaryti su šinkorium, bet kad užsiprašytų nuo jo kas mėnuo ne rublį, bet du, dėl to kad tas daržas mažių mažiausia buvo vertas penkių šimtų rublių.

Patarimas

„Jeigu tu — sako rejentas — gyventum ant svieto da kokią penkioliką metų, tai ir tada jis tau išmokėtų tiktai pusketvirto šimto rublių“.

Pusketvirto šimto! Tai krūva pinigų! Iš džiaugsmo senutės galva ir rankos kretėjo. Bet vis da ji bijosi prigavimo: išklaosinejo rejento mažiausio daiktelio.

Kaip po nedėliai Vienakis atėjo pas Lukšienę, iš pradžių ilgai ji neva da priešinosi, bet vis sau mislijo, kad tik jis tiktų mokėti kas mėnuo po du rublius. Ant galo jau ji tinka, jau ji eis ir pasirašyti pas rejentą, bet kad jis duotų kas mėnuo po du rublius. Šinkorius vos neišgąsdino senutės; pakilo nuo suolo:

⁷⁴ *ką mačija* — ką padeda, gelbsti. [przypis edytorski]

⁷⁵ *žiūreiti* — prižiūrėti. [przypis edytorski]

⁷⁶ *prigavimas* — pinklės, apgaulė. [przypis edytorski]

⁷⁷ *ant galo* — galų gale, galiausiai. [przypis edytorski]

⁷⁸ *nedėlia* — sekmdienis. [przypis edytorski]

⁷⁹ *paskutiniai* — čia: galutinai. [przypis edytorski]

⁸⁰ *apjakinti* — užtemdyti. [przypis edytorski]

— Ar tu — sako — iš galvos išėjai!⁸¹ Ant metų dvidešimt keturis rublius! Kas tai matė? Tai berno alga. Tu laikysi daržą ir ne už šį, nė už tą imsi tokius pinigus, o aš nė valges, nė gėręs tau tiek mokėsiu! Tai jau, močiute, nė Dievas tau negali padėti.

Senoji, bijodama išleisti iš rankų tokius pinigus pradėjo Vienakiui davadžioti⁸² kad jos amžius esąs jau visai trumpas, kad tuojau mirsiant ir daržas jam liksiąs.

— Aš — sako — jau tai daug, daug, kad penkis metus pagyvensiu ant svieto. Žiūrėk, jau man dabar šešiasdešimts metų ir tankiai sergaliuoju. Štai užvakar, mislijau, kad man galas pareis. Tas mane gumbas⁸³ ėda, jau nežinau, nė kas bus, nė ką!

Bet Vienakis nepasidavė.

Tai, tai, močiut, tu dar kaip arkllys. Jau mažiausiai kad iki šimtui metų davarysi. Da ir mane pašarvosi, tai nēr ką šnekėti.

Visą dieną juodu derėjosi. Bet senoji gavo viršų ir šinkorius ant galo pagalios turėjo sutikti ant dviejų rublių. Ant rytojaus pas rejentą pasirašė ant popieriaus, ir senutė da iškaulijo nuo Vienakio ašminį „magaryčių“⁸⁴.

Praėjo trys metai. Senutės sveikata kuo gražiausia: tarytum ji buvo įtraukta nuo visokių ligų ir nelaimių, kaip koksai namas nuo ugnies. Ant pažiūros ji ne truputėlio labiau nepaseno. Vienakis jau siuto. Jam rodėsi, kad jis moka tą algą jau pusamži, kad jį prigavo, nuavė. Jisai nuolat vaikščiojo jos pažiūrėti, taip lygiai, kaip žmogus eina nuolat į laukus žiūrėti, ar rugiai da nepriėjo ar ne laikas juos pjauti. Senoji džiaugėsi, turėdama šinkorių savo rankose. O Vienakis grįždamas nuo jos kaskart murmėjo sau po nosimi.

— Kada ji stips, ta dvėseną?⁸⁵

Jis negalėjo išmanyti ką su ją padaryti. Jau ketvirti metai eina: jau jis baigia šimtą rublių mokėti, o senoji rodos geryn eina. Žiūrint į tą senę, jį ima noras ją užsmaugti. Jisai jos nekenčia kaip tiktai gali nekęsti kiekvienas prigautas, apvogtas žmogus. Jisai išmislinėjo ką nors „padaryti“.

Vieną kartą užėjęs pas ją jisai iš pradžių da ilgai šnekėjo taip apie šį tą, ant galo prisitaikęs paklausė:

— Kodėl, močiute, iš tikro jau nė sykį, o ne sykį pas mane neužeini. Girdžiu, kaime jau net pradeda šnekėti, kad mudu esą piktu, aš tavęs neužkenčia. Man tai labai nesmagu. Iš tikro, močiut, kaip tu mane gyvą matai; jau aš toks žmogus, kad man kas geras, tai aš nesigailiu nieko, rodosi, viską atiduočiau.

Vienakis jautė, kad bus gerai, kad jau pasiseks prilaužti tą senutę prie savęs. Išeidamas jisai prisiartinio prie jos ir beveik pašnabždoms pradėjo prašyti senutės.

Toksai užprašymas⁸⁶ senutei labai turėjo patikti, nes kiekvienas, jai tiktai iš tikros širdies, tai visados taip prašo. Senutei dabar rodėsi, kad ji užprašyta kaip ant kokių krikštynų, ir užtai nereikėjo jos antrąsyk prašyti: iš sykio pakluso. Ant rytojaus Lukšienė įslinko į karčiamą. Vienakis pamatęs ją pas save visas pradžiugo; tuojau nusivedęs į kitą galą pasisodino už gražaus stalo. Atsinešė pyrago, gardžios sriubutės ir žuvies kapotos. Senutė savo gyvastį karčiamoje nebuvo da valgius ir užtai ji nevalgė bet tiktai ragavo. Šinkorius siūlė arbatos, bet ji atsiskė.

— Kam vaikeli, aš amžių jos neragavau, gerai ir taip.

Šinkorius neva ką atsiminęs sušuko:

— Na tu sakyk!

— Tai gražiai būčiau užmiršęs! O aš tokio gardaus skystimėlio⁸⁷ parsivežiau, tyčia tik dėl moterėlių: toks saldus, gardus — lūpos limpa.

Šinkorius nubėgo atsinešti. Skystimėlis raudonas kaip uoga.

— Ale vaikeli, be reikalo! — Kalbėjo senutė, jau indama stiklę į ranką. Prikiešo lūpas — saldu, gardu. Pamažėli nė neverčiama, gurkšnelis po gurkšnelio pradėjo jį čiulbti. Ištuštinus stiklę davė nuvarvėti į burną paskutiniam lašeliui ir tada jau pagyrė.

— Gardus, kasžin vaikeli, iš ko jis? O turbūt labai ir brangus.

⁸¹ iš galvos išėjai — išprotėjai. [przypis edytorski]

⁸² davadžioti — įrodinėti. [przypis edytorski]

⁸³ gumbas — nuo sumušimo išsokęs kūno kietulys. [przypis edytorski]

⁸⁴ ašminį „magaryčių“ — 15 skatikų vertės skolą. [przypis edytorski]

⁸⁵ dvėseną — nudvėsusio gyvulio mėsa. [przypis edytorski]

⁸⁶ užprašymas — pakvietimas. [przypis edytorski]

⁸⁷ skystimėlis — nuo: skystis; gėrimas. [przypis edytorski]

Pyktis

Derybos

Nepasisekimas, Gera savijauta, Apmaudumas

Gudrybė, Apsimetinėjimas

Karčema, Vaišės

Gudrybė, Vaišės, Gėrimas

Nespėjo senutė ištarti. Jau Vienakis pripildė jai antrą stiklėlį. Ji da pradėjo kratytis bet jau per vėlu. Išgėrė pamažu kaip ir pirmutinį; šinkorius norėjo trečią pripilti, bet senutė atsisakė.

— Močiute, neišmanėle, šitas gėrimas tai taip kaip saldus pienas; aš jo kasdien išgeriu po dešimtį, dvylika stiklelių, ir nieko: geri sau kaip koki medų; a ne tau į galvą puls, nė pilvui neužkenks. Kaip geri, rodosi, tik čia jis ant liežuvio sutirpsta ir gana. Tai neišpasakytai sveikas daiktas.

Pačiai senutei tas gėrimas labai patiko: ji ne taip jau ir kratėsi ir davė pripilti, bet tik pusiukę. Šinkorius sušuko:

— Ar žinai ką, močiute, kad ir brangus gėrimas, tiek to, jau aš toks žmogus, kad kas man geras, tai rodosi viską atiduočiau. Aš jau tau pristatysiu šitokio skystimėlio visą verpelę; iš tikro bus gerai.

Senutė nespriešino. Išėjo namon, truputį jau užgėrus. Kitą dieną prietemoms Vienakis atvilko senutei verpelę to skystimėlio ir prašė jos pažiūrėti ar tas pats, ką ji vakar ragavo. Kada juodu išgėrė po tris stiklelius, jisai išeidamas pasakė:

— Tu nežiūrėk, kad brangus; kaip šitą išbaigsi daugiau bus. Aš ne koksai šykštuolius. Man labai smagu, močiute. Kad mano gerą širdį priima kitas.

Po keturių dienų Vienakis vėla atėjo. Senutė pas duris sėdėdama darė mutinį.⁸⁸ Jisai priėjęs užkalbino ją ir taip arti prisikišo, kad gale suosti jos kvapą. Ji buvo gėrusi. Šinkoriaus veidas nušvito. „Viskas gerai” — mislįjo sau.

— Ar neduotum, močiute, savo skystimėlio paragauti? — prisitaikęs paprašė Vienakis. Ir juodu ištuštino buteliuką.

Bet praėjo kelios nedėlios, tarp aplinkinių žmonių jau eina garsas, kad Lukšių senoji pradėjusi viena sau gerti. Kelis kartus ją radę pakelyje ir reikėjo pusgyvę namon panešti.

Šinkorius jau daugiau pas ją neatsilankydavo, o kada su juo kas pradėdavo šnekėti apie Lukšienę, tai jis gailėstaudamas, sakydavo:

— Jau Dieve ne duok tokio papratimo senatvėje! Tai gyva bėda, jau nė pagalbos nėra. Gal da, Dieve mylėk, negražiai pasibaigti.

Ir teisybė, pasibaigė negražiai. Kitą žiemą apie kalėdas rado senutę sniege sušalusią. O šinkorius Vienakis gavęs jos daržą visiems kalbėjo:

— Taigi, žmogus, čia yr, čia nēr! Kas, kas, o ta bjaurybė arielka tai tik žmogaus amžių sutrumpina.

Mūsų Ponai⁸⁹

Tamošiui Spurgai, Tėberių valsčiaus šaltyšiui, baisiai įsipyko šaltyšiauti⁹⁰. Bet kaipgi ir neįsipyks: daug žmogus visko turėjo nukentėti: ne sykį bobos išpludo, ne sykį ir nuo vaito gavo rėkti vargulis du sykius net ir mušt gavo; o jis, Dieve, žmogus buvo ir bailus; lėtas sykį, žinotumėte, iš baimes net apmirė. O štai kaip buvo. Kaimas sudėjo pas Lukošį čyžes⁹¹. Lukošiu tuokart pinigų labai reikėjo: mat, Šmuila, Tėberių žydas, nuvuodė,⁹² kad Lukošius dabar turi pinigų, o jis pas Šmuilą, reikia žinoti, buvo pusėtinai įsivaręs⁹³,

⁸⁸mutinys — valgis iš duonos. [przypis edytorski]

⁸⁹Mūsų Ponai — Kad geriau galima būtų suprasti „Mūsų Ponus”, reikia paaiškinti keletu žodžiu. Viskas, kas čia surašyta, yra patėmyta gyvenime lietuvių Suvalkų gub. Skaitytojas ras čionai vaitą, šaltyšių, lovninką — jie tai čia ir pavadinti „Mūsų Ponais”. Tokių ponų yra ir visoj Lietuvoj, tiktai kitaip juos vadina. Vaitas yra tai staršina, šaltyšius — ne kas kitas, kaip starosta; lovninks, teisybė, Lietuvoj žinomas tiktai Suvalkų gub. Tenai yra valsčiaus arba „gmino” sūdas iš trijų sąnarių: vienas vadinasi sūdzia, o kiti du lovininkais. Visus tris renka valsčius. Sūdzia turi būti šiek-tiek pasimokinęs, o jeigu valsčius tokio neturi, tai valdzia atsiuncia savo. Vienas toksai sūdas yra ne daugiau, kaip ant trijų valačių. Toksai sūdas gali būti labai geras ir teisingas, kad tik patys žmonės labiau žiūrėtų ant to, kokį žmogų ir kam jį renka. Kauno gub. ir kitur kiekvienas valsčius turi ypatingą sūdę: čionai vietoje tam tikros sūdzios sėdi staršina, o kitus, kas sėdi drauge su staršinu beveik gali sulyginti su lovininkais Suvalkų gubernijos. Iš tokių tai „Ponų” — tiktai, žinoma, iš netikusijų rašytojas šitos knygutės ir pasijuokia, tikėdamasis vienok, kad geri, teisingi gūdzios, lovininkai arba šaltyšiai nepyks ant to, ypač jausdamiesi ne tokiais, kaip tie „Mūsų Ponai” — [przypis autorski]

⁹⁰šaltyšiauti — citi sieniūno pareigas. [przypis edytorski]

⁹¹čyžė — duoklė, mokestis. [przypis edytorski]

⁹²nuvuodė — čia: suprato. [przypis edytorski]

⁹³įsivaręs — įsiskolinęs. [przypis edytorski]

Viliojimas

Meilinimasis

Veidmainystė

Pabaiga

Seniūnas, Atsitikimas,
Kaimynai

o ir Lukošienė kas nedėlią po kelias puskvatierkes išdažydavo su Juoziene. Šmuila kelias dienas varinėjosi Lukošių, iki neiškaulijo⁹⁴ visus pinigus, ką kaimas pas jį buvo sudėjęs. Vaitas vieną sykį siuntė šaltyšių — nieko; antrąsyk pavymu — neturi; na kur, žmogau, imsi, tik iš delno plauko neišpeši. Ką dabar daryti: reikia jautį arba arklį imti. Pasišaukė vaitas lovininką⁹⁵ Dickų ir šaltyšių Tamošių: pasisodino šalia savęs lovininką, davė Tamošiui vadeles: važiuok, sako, pas Lukošių. Gerai. Užvažiuoja jie ant Lukošių kiemo, ogi Lukošienė, sodina visa, kaip šoks iš priemenės su šluota. Arkliai pasibaidė, davė į tvorą; šaltyšius Tamošius baisiai persigando, ėmė iš vežimo iškrito ir negyvas. Lukošienė prišokusi vandens kibirą pukšt ant šaltyšiaus. Tamošius tik aikčioja, visas pabalo, akys ant kaktos išvirto; pagulėjo, pagulėjo ant žemės, po valandai atsipeikėjo, pakilo, paėmė kepure, kaip eit, taip eit. „Nereikia, sako, man ne tų jūs čyžių, nė tos šaltyšystės, žinokitės sau sveiki! Aš galiu galą gauti su jūsų ponystėmis“. Tai taip verksmingai pabaigė šaltyšias Tamošius Spurga, žmogus dėkavojo Dievui, kad jau trys metai suėjo ir jau daugiaus neturės to rūpesties ir baimės. Už jokių pinigų dabar jau neapsiimtų šaltyšiauti da tris metus.

O lovininkui Dickui suvis neįsipyko lovininkauti. Jis labai norėjo likti da ant trijų metų. Bet kurgi nenorės? Kiekvienas laikė jį už poną, ir pats Dickus užtai manė, kad jis tikrai didelis ponas ir daug žino. Kaip nebuvo dar lovininku, Dickus, atvažiavęs į bažnyčią, kaip ir visi kiti, sustodavo pas Jošėlį; o kaip tiktai išrinko lovininku, tuojaus pirmą nedėl dieną užvažiavo drąsiai ant klebonijos. Ir į bažnyčią. Eidamas Bičkus jautė, kad jis ne prastas Dickus, bet lovininkas, beveik kad sūdžia, ir už tai stačiai be baimės priėjęs prie durų zokristijos kumsčiu baladoja, kad jį, kaip lovininką, leistų pas altorių. Šveistorius atidaro duris, Dickus drąsiai žengia per slenkstį, bet šveistorius, iš pradžių laikydams jį už prastą sermėgių⁹⁶, atstato krūtinę, o lovininkas kitą koją keldamas į zokristiją išaukšto pasako: „Na, na!“ Povisam Dickus neidavo kaip kiti pas Jošėlį, Irškų arba Minkę, bet į „merikinę“ arba pas Gabrielių, ir tai tiktai, jeigu kas su reikalu vesdavosi... Na, o tokių, ką turėdavo reikalą pas Dickų, atsirasdavo kas šventa diena labai daug ir užtai da ne su bet koku eidavo — buvo iš ko pasirinkti. Dickus jau ir prastą arielką liovėsi gėręs. Kada žmogus, nusivedęs pas Gabrielių, paklausia: „Tai, kasžin, ką čia mudu dabar gersiva, ar nebūtų gerai puskvatierkė?“. Tai Dickus visados atsako: „Jau gana, ką tu tą smarvę!“.

— Na tai alaus, ar ko čia? — paklausia žmogus.

— Alaus, tai da nieko — kryptelėjęs galvą, pasako Dickus — argi jau nēr, ant svieto geresnių gėrimų: limonado ten, konjako... Visokių yra...

— O ką visus tuos ten gėrimus gali žinoti — pasako žmogus — aš jau velyk⁹⁷ tiesiog pasakysiu, kad duotų „gero“ gėrimo.

Žydas numanydavo lovininko norą ir visados jam įtikdavo.

Taip Dickus pas Gabrielių bepataraudamas⁹⁸ į pavakarę pradeda užmiršti, kad jisai lovininkas, o išeidamas nuo Gabrieliaus jau suvis užmiršta ir tiktai dabar, jau gerai įkaitęs, užaina pas paprastąjį Jošėlį; čia randa da pažįstamus bepuskvatierkiaujant, prisideda prie jų ir „ponas lovininkas“ lieka prastu Tėberių Dickum.

Taip kas šventą dieną Dickus kupinas išvakaromis važiuoja namo! Ir namie jisai elgesi ne taip kaip pirma, kada nebuvo da lovininku. Pirma, būdavo, pirmutinis kelias, pats su vyrais dirba. Dabar kas dieną beveik ne namie; parvažiuoja vidurnaktyje, prisikošęs už svetimus pinigus ir paskui poniškai miega iki gerų pusryčių. Dickienė turi viena viską, apžiūrėti: šeimyną prikilti, piemenis išlaidyti, pusryčius užkaisti; žmona nė valandėlės poilsio negaudavo. Ir bernai skundėsi, kad kaip tik Dickus pradėjęs lovininkauti, jiems kur kas sunkiaus pasidarė. Vienam tiktai Dickui buvo gerai: namie sau miega, išėjęs geria — na, žinoma, nueina ir į sūdą pavėpsoti.

Tai tas da nieko, ką Dickus galėdavo gardžiai atsigerti ir paskui išsimiegoti, bet tik, brolyti, „unaras“ ot kas! Tas unaras, tai viską varo! Ką, vage, važiuoja Dickus į bažnyčią, o čia žmonės tik traukiasi į šalį, bet ne taip kaip prastam Dickui, o kaip ponui sūdžiai: pasitraukę da pastovi, pažiūri, o Dickui, tai ir unaras: sėdi vežime kaip koksai karalius.

⁹⁴ neiškaulijo — neišpešė. [przypis edytorski]

⁹⁵ lovininkas — seniau: teisėjo padėjėjas. [przypis edytorski]

⁹⁶ sermėgius — prasčiokas. [przypis edytorski]

⁹⁷ velyk — verčiau, geriau. [przypis edytorski]

⁹⁸ bepataraudamas — bekalbėdamas, besišnekučiuodamas. [przypis edytorski]

Teisėjo padėjėjas, Puikybė

Išgertuvės, Bičiulystė

Apsileidimas, Puikybė

Puikybė, Valdiškumas

Važiuoja per miestą, tai Jošelis tarp durių stovėdamas, pakelia kepurę ir pasako: „Pons Dickus! Labs ryts! Oj, ant klebonijos!“. Dickus palengvėle kelia ranką prie kepurės ir tiktai smakrą įtraukia, ka vis tik tiek, kad pasakytų: „Taigi, ant klebonijos!“.

O pamatytumėte, kaip Dickus į sūdą nueina! Ką jis mano, kaip užsideda ant kaklo tą „blekė?!“ Suvis užmiršta, kad jis vakar su Miku pas Jošelį mylavosi, kad išvakaromis grįžo į Tėberius kaip prastas Dickus. Dabar, vage, šalia sūdzios sėdi, krūtinę atstatęs ir žiūrėdamas į prastus sermėgius, mislija sau: „Ota, tie menki sutvėrimai, kvaili daiktai, ką ateina pas mane teisybės ieškoti! Pamislįjęs Dickus apie teisybę, nuleidžia nosį: prieš jį stovi Baltrus skundikas ir Mikas kaltininkas. Jisai negali — jiemdviem žiūrėti stačiai į akis jisai labai gražiai atsimena, kaip vakar pas Gabrielių Baltrus jam pirkto alaus su limonadu, o pas Jošelį Mikas apsikabinęs kuo meiliausiai sveikino su stikleliu „gardaus šnapsiuko. Kaip dabar čia sūdyti? Ar visai jau nežiūrėti ne ant to alaus su limonadu, ne ant to šnapso, o sūdyti iš tikrųjų, po teisybei? Ak reikėtų, anot senio Griniaus, sūdyti po teisybei, aid kad tas alus su limonadu, kad jį pypkiai, kaip gardus! Negali užmiršti ir gana, rodosi vis gertum ir gertum. Taip Dickui bemanant, tik sykiu ėmė jo protas ir prašvito, alus su limonadu pasidarė da gardesnis. Jam parėjo į galvą labai gera mintis: kad nenuskriaustų nė Baltraus, nė Miko, reikia tiktai tylėti, kaip bus, taip bus. Teisyti tiktai vieną negali, abiejų ir negali, tai jau velyk suvis tylėti. Tai ir geriaus, o kam čia jau už gerą žmogui piktu mokėti. Dickui net ant širdies smagu pasidarė, kad jam Dievas davė taip gražiai išsiteisyti prieš patį save.. Jau jis savo žino. Kaip tik reikia sūdyti alų arba limonadą su šnapso, tai jis tveriasi už blekės⁹⁹, gniaužo ją ir tyli; ir taip išsimokino tylėti, kad ne sūdzia nieko nenumanydavo. O jau sūdzia, rodos, tik turėtų numanyti, juk jis apie tokius daigius daugiau išmano: tik ir jam, kad ne pirkdavo alaus su limonadu — na, kurgi jau imsi ir vesiesi sūdzia pas Gabrielių, ne gražu — na tai atveždavo javų, skilandžių, sviesto, kumpių ir taip visokių daiktų, jau ten kokių pats liepdavo atvežti. O vienok Dickus tuojaus numanydavo, kaip tik sūdzia pradėdavo provą. Su dešroms ir skilandžiais; o sūdzia Dickaus limonado nenumanydavo, tai kad Dickus, tai Dickus! Ir galvočių, sūdzia perėjo.

Jau treti metai baigėsi, kaip su Dievo padėjimu laimingai sūdzia dešras su skilandžiais valgė ir provas dirbo, o Dickus alų su limonadu gėrė ir tylėjo. Baigėsi metai ir pasibaigė. Tiktai, brolyti, kas pasidarė? Ėmė susirinko valsčius ir visi taip tiesiog Dickui į akis pagavo rėkti: „Gana, gana Dickui limonado!“.

Na tai tau jau ir povisam! Ir po alui ir po limonadui.

Nusiminė Dickus.

— O tu Dieve mano! Ką gi aš jiems padariau? Tai dabar ir namo bus gėda pareiti; bernai ir tie juoksis: tai, sakys, ilgai ponavo! Ir ką gi, aš kaltas? Ar aš ką nuskriaudžiau, Dievulėli tu mano!... O limonadas!... Viskas išnyko...

Iš tikro gaila Dickaus. Toks jis dabar gražus, apsidabinęs, išsiganęs; toks apskritus kaip kropeliukas ir dabar tie begėdžiai tiesiog į akis, kaip ant juoko rėkia: „Gana, gana limonado!“. Gaila, bet ką jau dabar darysi, tik ne verkisi.

O sūdzia su kumpiais kur dingo?

Sūdzia? Sūdzia, tai suvis kits dalykas. Jau tu rėksi nerėksi, o jis kumpius, kaip ima taip ima. Jau kam Dievas duoda, tai ir dripteli, o kam nesiseka, tai nesiseka. Kaip ir dabar tam Tamošiui: juk jam netik kad niekas dešrelės nepasiūlė, bet ne šnapso nenupirko ir ant galo dar boba pripuola. Įvarė: „Jau, gerai sako, kur trumpa, ten ir trūksta“.

Ar pažinojote Tėberių Štrimą? Ale kurgi ne, Štrimą visas valsčius žinojo. Kaip da buvo senieji sūdai, jisai drauge su Dickum darydavo provas Tėberiuose. Dickus mokėjo truputį lenkiškai ir ant rašto žinojo, užtai jį visi laikė per mokytą, ir kaip įvedė naujus sūdus, jį išrinko lovininku. Štrimas gi mokėjo skaityti tiktai ant knygų, ir labiausiai jam patikdavo senoviškos — „juozupinės“. Naujas ir senas Aukso Altorius, o ypač „Garbinukės“, jam suvis nepatikdavo: jisai sakydavo, kad visose naujose knygose litaros¹⁰⁰ per smulkios, ir Rožančiai, Mišių maldos, mišparai taip esą supainiota, kad jis niekaip negalėdavęs jų suprasti. Prie „juozupinių“ jisai buvo pripratęs. Kaip reikėdavo giedoti rožančių,

⁹⁹blekė — skardinis indas. [przypis edytorski]

¹⁰⁰litaros — raidės. [przypis edytorski]

Teismas, Byla, Gudrystė,
Sumanymas

Nepasitenkinimas,
Priekaištai

Nusiminimas

Nepasisekimas

Kaimo vyras, Štrimas

jisai pamažėli, būdavo, nusiima jas nuo lentynos, išsivynioja iš skadurio ir išsykio atsiverčia: „Sveika Aušros žvaigžde šviesi, tu linksmybė svieta esi“. Ant rašto Štrimas suvisai nieko nenumanydavo: tiktai raštininkas paskui jį išmokino maskoliškai pasirašyti. Kaip reikėdavo pasirašyti, Štrimas, būdavo, paima plunksną, parašo dvyliką vąšiukų,¹⁰¹ septintam paskui priduria kotą ir išeina Štrimas. Lenkiškai Štrimas mokėdavo tiktai kaip būdavo girtas. Tuosyk jisai mokėdavo net ir maskoliškai, nors nedaug, bet visgi mokėjo. Pasigėręs jisai pirmučiausiai užtraukdavo: „Vipi gručka, vipi dva, bolit mini golova!“. Tik tiek ir mokėjo, bet jam žmogui buvo gana ir tiek.

Štrimas su Dickum buvo seni pažįstamai; juodu labai sutikdavo. Nors viename kaime ir netoli vienas kito gyveno, vienok susieję visados vienas kitą puskvatierke pamylėdavo. Bet kada žmonės pradėjo šnekėti, kad Dickus esąs niekai lovininkas, noris, kad jį kožnas vėtųsi pas Gabrielių, tai Štrimas pradėjo su Dickum rečiau matytis. Jis beveik numanė, kad valsčius Dickų numes nuo lovininko ir užtai jisai taip sau protaudavo:

„Dickų numes, ką gi valsčius rinks lovininku? Aš pirma tiek metų Tėberiuose sūdijau, turėtu mane išrinkti?“

Štrimas labai norėjo, kad jį išrinktų, bet norėjo ir Mikeliukas. Štrimas tai labai gerai žinojo ir bijojosi, kad tik Mikeliuko neišrinktų; o šits buvo mokytesnis už jį; tik tiek da gerai, kad Mikieliukas buvo da suvisu jaunas, neseniai da tik jam tėvas namus buvo pavedęs; užtaigi Štrimas labiausiai pasitikėjo ant savo metų — penktą dešimtį varė — ir ant to, kad jau pirma Tėberiuose sūdijęs.

Susirinkimuose arba karčiameje Štrimas visados šnekėdavo apie sūdus, provas; norėjo pasirodyti, kad jisai apie tokius daiktus daug išmano. Kada būdavo, kas pasiskundžia, kad Dickus niekai lovininkas, tai Štrimo, tarytumei akys verda; pakyla jis iš užstalės, atsistoja viduryje aslos ir pradeda pamokslą sakyti ir taip gerai pasako, kad retas kuningas vargiai jį pereitų:

— Vyručiai! — sako — juk mes visi rinkome Dickų lovininku! Jis buvo žmogus geras, galime pasakyti, žmogus išmanas, o matote jį dabar pavirto! — ir pradeda Štrimas pasakoti apie Dickaus neteisības, kaip už alaus stiklą kaltą žmogų jis teisingu išranda. Bet kaip pats Štrimas ant Dickaus vietos padarytų tai mes nežinome, tik tiek, kad jis norėjo būti lovininku ir rūpinosi, kad išrinktų, bet nevienam ne žodžio apie tai neišsitarė. Tiktai vieną nedėlios naktį, jisai gulėdamas, ilgai mane apie lovininkystę ir ant galo alkūne suktelejo pačiai į šoną:

— Rožė, a Rožė! ar tu miegi?

— Ko gi tu čia dabar, negali kirmyti — sumurmėjo per miegus.

— Ar tu girdi, Rožė! Klausyk? Dickų numes nuo lovininko.

— O ima ji Dievai! Labai ma galvoj.

— Tai nieko, ale¹⁰² matai ar tik nerinks valsčius mane į lovininkus, ma andai¹⁰³ vaitas sakė. Būtų gerai.

— Na kur gi ne! Jau tu gana prilovininkavai! Šmuilos dukterims kraičius sukrovei; man visą galvą išėdei, tą smalą berydamas! Žinokis tu sau galą tu gaul!...

Pasakius tai Rožė užsikreipė į kitą pusę, pakišo nosį po patalais ir daugiau ne žodžio netarė. Ir Dickus daugiau nieko nesakė, tiktai vienas sau vis protavo.

*

Jau tris metai suėjo, kaip Dickus lovininku; ir Tėberių vaitas prisakė savo valsčiaus¹⁰⁴ šaltyšiams, idant kuo greičiausiai suragintų visą valsčių ant panedėlio¹⁰⁵ ryto: reikia rinkti lovininką. Įsakytą dieną priešpiečiais susirinko visas valsčius.

Štrimas pas Šmuilą pasakė da kelis pamokslus, ir kaip visi jau stovėjo prieš kanceliarijos duris ir laukė rinkimų, beveik kiekvienas turėjo mintyse Štrimą.

Atėjo ir Dickus. Atsidarė durys, išėjo vaitas, ir prasidėjo rinkimai.

¹⁰¹ *uščas* — audinio raštas. [przypis edytorski]

¹⁰² *ale* — bet. [przypis edytorski]

¹⁰³ *andai* — anądien. [przypis edytorski]

¹⁰⁴ *valsčius* — administracinis vienetas. [przypis edytorski]

¹⁰⁵ *panedėlis* — pirmadienis. [przypis edytorski]

Bičiulystė

Norai, Siekiai

Gudrystė, Veidmainystė

Abejingumas

Rinkimai, Gudravimas

Pirmučiausiai vaitas paklausė, ar nepalikta Dickaus da ant trijų metų.

— Nenorime, nenorime! — visi pagavo rėkti.

Dickus to beveik nesitikėjo, kaip žinote, baisiai nusiminė, net piktumas jį paėmė.

Vaitas tuo tarpu pradėjo šaukti:

Mikeliuką! Jo kaimynai suriko: Mikeliuką! Mikeliuką! O kiti visokiais balsais šauke:

Štrimą! Vaitas visus nutildęs paklausė:

— Na, dabar kas rėkia Štrimą?

— Štrimą, Štrimą! Kone visi suriko.

— Na tai Štrimą! Tinkate visi? — paklausė da sykį vaitas.

— Visi, visi!

Štrimo net akys nušvito, taip jis meiliai prieš visus nusišypsojo: tai dabar jau jis lovininkas!

— Vyručiai! — atsiliepė da vaitas: dabar Tėberiai turi da išsirinkti šaltyšių. Tamošius Spurga nenorįs daugiau šaltyšiauti. Na, vyrai! Kas norite būt šaltyšium?

Visi tyli.

— Nė viens nenori? Na tai paeiliui! Katram dabar...dabar...

— Palaukite! — suriko Raulas — jau kad Štrimas lovininku, tai aš nors šaltyšium...

— O tai kad vyrs, tai vyrs! — tarė vaitas.

*

Taigi, vieną dieną Tėberiai apturėjo naują lovininką ir šaltyšių. Visi Tėberių valstiečiai turėtų atminti tą panedėlį, ne kaipo dieną išganymo. Turėtų padėkavoti Viešpačiui, kad užlaikė jiems gražioj sveikatoj naują lovininką — garsųjį Štrimą ir jo geriausią draugą — šaltyšių Raulą. Tą pačią dieną lygiai nuo pačių pietų Štrimas ir Raulas pradėjo savo „službą“. Pirmučiausiai, kaip tai ir kožnas būtų padaręs, užėjo juodu pas Šmuilą, pastatė puskapį butelių „bivaro“ ir kas tik gyvas gėrė ir Štrimą su Raulu garbino. Taip šaltyšiu su lovininku begarbinant. Šmuila alaus neteko.

— Vyrai! — suriko Raulas — ar gersite šnapso? Šmuila! Duok šia kvortą karčiosios!

— Raulai! Ar iš galvos išėjai! — draudė daugumas — kas ją čią gers? Kad alų, tai alų; o kad šnapsą, tai šnapsą; alaus daugiau nėra, tai ne šnapso nereikia!

— Valia Dievo! — pasakė Raulas — kad nenorite, nė neduosiu; da brudui pasiūlau.

Tuo tarpu Štrimas užstalei sėdėdams manė apie savo Rožę. Kodėl gi tai ji dabar jam parėjo į galvą? Ar gal jam jos pagailo, kad jisai tiktai viens tokioj laimingoj valandoj linksminasi, o jo Rožė namie triūsia? Suvis ne. Ar atsimenate, kaip juodu tą nedėlios naktį šnekėjosi apie lovininkystę? Kad ji dabar žinotų, kad jisai jau vėl pas Šmuilą pradėjo lovininkauti, tai atbėgus tuojam jam kibtų į plaukus. Štrimas tiktai to ir bijojo: kaip jis girtas, tai pati jo suvisai nebijo, visai žmogų baniutija, muša, peša ir da vis rėkia. O kaip išspagirioja, tai žmogus ją bučiuoja; jau, mat, Dievas davė jam tokį gerą būdą: kuo jį muša, tuo jis meilesnis. Užtaigi dabar Štrimui sėdint pas Šmuilą ir parėjo jam į galvą Rožė. Jis jai buvo prižadėjęs negerti, ir teisybė, jau pusė metų, kaip ne lašelio buvo neragavęs. Bet dabar iš to džiaugsmo žmogus užmiršo ir prižadus, ir Rožę. Tiktai Šmuilos alų, išbaigus jisai atsiminė, bet jau per vėlu. Rožė jau užrūstinta. Štrimas nuliūdo. Raulas po aslą¹⁰⁶ skėtrioldamas rėkavo.

— Pane lovininks! — suriko, priėjęs Raulas — kas tai nosį nuleidai! Aš tik šaltyšius, o nieko nebijau! Šmuila, nedoviere! Duok šia šnapso!

Jiemiems po puskvatierkę išgėrus, Štrimas užmiršo Rožę, vėl pasidarė linksmas; ant galo kuo tik nepradėjo dainuoti. Tai buvo pirma linksmybė Štrimo ir Raulo, kaip lovininko ir šaltyšiaus. Antrą linksmybę juodu tarėjo, kada tą patį vakarą pasiekė miestelį pas Šlankų limonado ragavo. Teisybę pasakius, iš pirmo syčio limonadas jiemiems suvis nepatikęs, ir tik pradžių padarę vėl griebėsi prie saviškės karčiosios. Bet po tų linksmybių prasidėjo ir sopuliai¹⁰⁷, ir tai pirmą Sopulį juodu turėjo, kada namo važiuojant į griovį įkrito. Griovis kaip ir tyčia į stuomenį iškastas ir da vandens pilnas. Tai jau Tamošius

Rinkimai, Šventė

Žmona, Mintys,
Nusiminimas

Linksmybės, Nuotykis

¹⁰⁶asla — trobos grendymas. [przypis edytorski]

¹⁰⁷sopuliai — skausmai. [przypis edytorski]

kaltas; to nevidono neva būtų šaltesniau; tokią duobę davė kasti! Dieve mylėk, šaltesnius su lovininku būtų nuskendę, kur būtų gavę Tėberiai tokius smarkius vyrus? Tik Dievo meilė, kad juodu kakėjo šiaip taip ant kranto išsirepečkinę abudu šlapjurgiu dantimis tauškindami toliau yrėsi.

Šalia vieškelio gyveno juodvieju geras pažįstamas — Pukšų senis. Užvažiavo juodu pas jį susušilti. Ir tu man taip pasitaikyk: Pukšų buvo vakarynos¹⁰⁸ — leido dukterį į paprūšę. Čion tai trečią, linksmybę juodu turėjo, kada Pukšienė sausais marškiniiais juodu apvilkus, kerčioj pasodino ir davė šiltos arielkėlės. Štrimas jau taip buvo linksmas, kad net uždainavo.

Ponui Dievui ant garbės
Į pakalnę nudardės,
Su ratukais, su mažiukais
Su švąja kumele...

Ketvirtą linksmybę Štrimas turėjo (Raulas tos linksmybės neturėjo), kad anksti rytą niekam nematant iš kiaulių lovio jis atsikėlė. Tai turbūt po vakarynų žmogus ėjo kur į šiaudus, beidamas užmiršo, užkliuvo už lovio, apčiupinėjo ir tikrai pamislįjo, kad jis atsigulęs šalia savo Rožės. Bet ne Rožė tą naktį vieną išmiegojo ir atsikėlė labai pikta. Ji dabar beveik žinojo, kad Štrimas jau vėla pradėjo lovininkauti, ir užtai ji rengė jam sopulį. Jau pusė metų kaip jis neturėjo tokio sopulio. Nors ir lovininkas, bet pačios bijojo.

O Raulas jokios baimės neturėjo. Jis toks griauamedis, o pačią turėjo nelyginant, kaip pirštinaitę. Jam nebuvo ko bijotis. Jam nereikėjo, kaip Štrimui stipti iki pati leis po patalais.

Tai taip pradėjo tarnauti tiedu Tėberių ponai, atsidavę ant visų gero¹⁰⁹.

Raulas kelius betaisydamas ir valsčiuje (tankiausiai pas Šmuilą) kasdien bešmažiiodamas po trijų metų namų pusės neteko. Štrimas, tas išmintingiausias Tėberių, Saliamonas per neišpasakytą daugybę nuopelnų užsipelnė Tėberiuose garbę ant amžių. Ir iš tikro už teisybę jis daug nukentėjo. Ko jis nematė, ko jis nebandė? Buvo Rožės peštas ir plaktas, netyčia nuženge į duobę su vandeniu, tą pačią naktį kėlėsi iš kiaulių lovio, trissyk ant nedėlios ženge į sūdą, dėjo ant kaklo „blekė“ ir sėdo po dešinei pono Sūdžios; iš ten ėjo pas Jošėlį ir gėrė karčiąją. Užtaigi, tegul bus pagarbinti Tėberių lovininkas, garsusis Štrimas ir jo geriausias draugas, šaltesnius Raulas — ant amžių!

Brička¹¹⁰

Graži atlaidų diena. Iš visų kraštų piesti ir važiuoti skubina į bažnyčią. Tarp važiuotų beveik nevieno nematyti su paprastais ratais, o tik vis su bričkoms. Daugelio dar suvis naujos, su stačiais galais ir ant risorų — tai vis naujos. Štai brička ant geležinių ašių su stačiu aukštu galu, geltonai nudaryta; gale sėdi marti su anyta ir dairosi į šalis, dar turbūt pirmąsyk važiuoja naujoj bričkoj; ant ožio, tarytum įkaltas, sėdi žentas ir šalia jo uošvis, nors senas ir sulinkęs, bet vis žiūri, kad ko tiesiausiai sėdėti. O štai ir mėlynai daryta brička: arkliai nenulaikomi; joje važiuoja tiktai pats su pačia ir, matyt, labai juodu sutinka: per kiekvieną duobutę gražiai pamažėliu pervvažiuoja, kad nekristų. Tarp tų dailių ir nedailių bričkų matyti ir prasti ratai — tai daugiausia vienarkliai. Bet štai pirma tos geltonosios barška ratai su pora pusėtinų arklių; vežime, prikimštam šiaudų, ant virkščių pasostės sėdi gaspadorius ir gaspadinė nuo 60 margų:¹¹¹ tai Šimas su pačia. Jisai neturėjo bričkos. Tėvas jam buvo palikęs bričką turbūt dar nuo „krakosmečio“¹¹² — senovišką, siaurą, bet jau buvo pavažinėta ir iš mados išėjusi: nieks su tokiom jau nevažinėjo. Užtaigi ir jisai neišdrįso su ja pasirodyti; nuėmęs nuo ratų užėjo tiesiog ant užlaido vištoms

¹⁰⁸vakarynos — vestuvių išvakarės. [przypis edytorski]

¹⁰⁹ant visų gero — visų labui. [przypis edytorski]

¹¹⁰brička — brikelė. [przypis edytorski]

¹¹¹60 margų — apie 40 desentinių. [przypis redakcyjny]

¹¹²krakosmetis — 1831 metų sukilimo Lietuvoje laikotarpis. [przypis edytorski]

Baimė

Pagerbimas

Šventadienis

Prisiminimai, Jaunystė

perėti. Apie naują briečką jisai neturėjo kada nė mislyti. Mat, Šimas augo prie tėvo vienas ir iš jaunystės jau gerai padyko. Jisai buvo vienas iš tų, ko gražiausias dienas jaunystės, kaip sako, rėkdami praleidžia. Šventomis dienomis su savo sėbrais¹¹³ jisai mieste baikštydavo žydus ir buvo žinomas aplinkui peštukas. Turėdamas jau į 30 metų, vedė pačią ir kaip jau tikras „dėdė“ ir gaspadorius liovė peštis, o atsidadė tiktai gėrimui. Tai, mat, lyg labiau pritinką jau vedusiam gaspadoriui. Šimas ir Šimienė, rodos, išžadėję po dusyk ant nedėlios pradėjo lankyti miestelį. Šimienė da merga būdama mėgo gerai išsigerti, ar tai su jaunikiiais, ar taip kokioj kumpanijoj. Dabar jau antra dešimtis eina, kaip ji už vyro. Pats Šimas ir dabar, jau dėkų Dievui ir vaikų prasimanęs, gerai nugeria, o Šimienė, kaip dėl „bobos, už tai ir gali sakyt pusėtinai varo. O žinomas daiktas, kad žmogus, įpratęs gerti visuomet atsilieka nuo kitų, toksai niekuomet pirmutinis nenusitvers už ko nors naujo: visokiame daikte vis paskutinis. Pas tokį ir „unaro“ mažiau. Juk Šimui buvo vis tiek, ar ratuose, ar bričkoj važiuot į miestą; o da ypač namo grįžtant, tai nēr geresnio daikto, kaip ratuos sėdėti: nė tu išpuls, nė kepurės pamesi. Tik Šimienei buvo negražu važiuot ratuose: juk ji atėjo į marčias iš gerų namų, kur visuomet bričkoj važinėdavo, ir atsinešė dalios visą tūkstantį; o tame tūkstantyj tai ir visas „unaras: o ji ir gerumu prašė, ir piktumu reikalavo naujos bričkos, bet Šimas vis kratėsi: tai pinigų n'esą, tai vaikai, kaip gyvenisį, pasidarysį... Ir dabar važiuojant ratuose tarp tu gražių bričkų, Šimienė užpuolė ant Šimo.

— Na, ar tai gražu dabar mudviem važiuoti su tokiais purviniais ratais?

— O tai kas, didelio daikto!

— Et, su savo šneka! Piktumas tik ima.

— Na, ale sakyk, kur jau imsi tuos čia pinigus? Parsišnekėjus su savo brička! Kas dien pinigas ir pinigas, tik aitvaras¹¹⁴ čia jų neprineš.

— Na tau tik vienam reik — kalbėjo Šimienė — ar tu čia, kokius pabirkus¹¹⁵ varai, ar ką. Ana Galinių ant tų 30 margelių tokią gražią bričką įsitaisė; arba Stepų! Kas nori, tai ir gali.

— Ką tu čia Stepus lygini. Ant tokio lauko bepig poniškai važinėt.

— Vaje, kad surinktum tuos visus pinigus, ką be reikalo išmėtai arba prageri, tai kelios bričkos būtų.

— Tai, o kam gi tu geri? Kas kaltas, negerk.

— Tai, dėl mano gėrimo...

Tuo tarpu pro šalį pralėkė geltonoji briča, aplenkdamą Šimus. Juodu nutilo. Šimienė atsidėjus žiūrėjo į tą bričką. O ką gi Šimas mislijo? Jisai, reikia prisipažinti, taipgi mislijo apie bričką, bet labiau dėlto, kad ir jis jau negalėjo iš mados išbėgti: nors ant žodžių da priešinosi, bet noras jau buvo. Reikėjo tiktai kam už jį suderėti su račium, ir jis suvis jau nebūtų priešinesis. Taip atsitiko ir su jo sermėga. Aplinkiniai beveik visi jau seniai buvo pametę senoviškas sermėgas su kabėms ir stačia apykakle, o Šimas da vis karčemoje strapaliojo su senoviška, bet ant galo atėjo laikas, kada kriauciukas, siūdamas naują, įdėjo dvi eiles guzikų¹¹⁶ ir atvertė apykaklę su atlapais, o Šimas suvis nesikratė. Taigi, šaip ar taip, bet Šimas tą dieną įvažiuodamas į miestą iš tikrųjų mislijo apie bričką, nors da ir priešinosi Šimienei, bet priešinosi tik dėl to kad nedaryt taip, kaip „boba“ užsimano.

*

Jau ir po pamokslo. Žmonės skirstosi po karčemas. „Ubaginė“ kaip visuomet, taip ir dabar pilna žmonių. Vieni garsiai rėkia, kiti patyloms šneka, bet visi vienas kitą girdo ir kiekvienas vis su kokiu nors reikalu. Viens perka šnapsą, kad namo pavežytų; kitas prašo kaimyną į kumus: Marijona susilaukus sūnų — vyrui da didesnis džiaugsmas, kad ne mergaitė — ir šaukia kumui da kitą puskvatierkę; kamaraitėse vyrai mergas girdo: netoli ruduo — reiks jau žirgą balnoti. Žodžiu kalbant, tie patys reikalai, ką dien į dieną, mets

¹¹³sėbrai — draugai, bičiuliai. [przypis edytorski]

¹¹⁴aitvaras — žmonėms turtus nešanti pasakų būtybė. [przypis edytorski]

¹¹⁵pabrikas — fabrikas. [przypis edytorski]

¹¹⁶guzikas — saga. [przypis edytorski]

Šeimyna, Nepriteklis

Pasipiktinimas

Įsididumas, Savigarba

Karčema

į metą „ubaginei“ atliekame. Štai ir Šimas su savo svainiais, taipgi su reikalais, jau beveik prisivarė iki trečiai „tajmnyčiai“, kada Šimo nosis pradeda rausti, o svainių akys žibėti. Šimas visuomet vos tik po mišiu, per patį da pamokslą, jau traukia su svainiais į „ubaginę. Iš pradžių, žinoma, eina ant kiemo arklių pažūrėti. Čionai, bėkrapštydami pypkes, apžiūri visas naujas bričkas, ir kas sykis svainiai koliodavo šimą, dėl ko jisai neduoda pasidaryt sau bričkos. Bet dabar jie, gerdami trečią kvatierką, gali sakyti, baigė šneką apie bričką: Šimas jau pats apie tai rūpinosi.

— Tai tu svaini, sakai, daug turi ąžuolo — kalbėjo jisai, pildamas stiklelį — mano yra keli, bet ant stebulių da per ploni, tai vis jau man duosi.

— O jie gali, kiek nori. Pas mane jo užia.

Vyrams besikalbant, štai ir Šimienė su kaimynka; abidvi iškaitusios — tikrai, kad nuo alaus: jedviejų akys, tarytum, juokėsi.

— Na šia kit, mamos, pabučiuosiu — atsilošęs ant kėdės, juokavo Šimas — eik, jau eik, verši! — priėjus.

Šimienė, užtraukė jam ant akių kepurę:

— Na, tik tu palauk, pirma paklausk, o paskui rėk. Ale ką tu, avies galva, da jai pasakot. Žinai: Šimas — ne šapas. Matysi, vaike, ant Mykolinių važiuoju kaip pons, a? Norėsi ir tave šalia pasisodysiu, che, che, che! Žiole! Nauja brička!

Kaip ant tavo plikės plaukas.

Šimienė tikrai mislijo, kad senis tik juokiasi iš jos ir tiktai kada broliai iš tikrųjų viską išpasakojo, ji neišpasakytai nudžiugo, ir tuojau pradėjo kalbėti kaip tikras gaspadorius kaip ir rodosi, Šimo suvis ne nėra: ji vieną viską pasakoja: kur medžio gauti, kokios ašys, koki risorai turi būti, koks račius¹¹⁷ geriausia gali padaryti.

— A, kad tu galą¹¹⁸, tai be reikalo, marčia, mudvi neatsivedeva to Prūso; o jisai, šiandien suderėjo naują bričką su Pupkiu, žinai, tas šveplys, dar tau buvo per brolius; taigi, mudvi štai su marčia ir buvova ant tų „magaryčių“.

— O būtų gerai dabar jį sugriebti — pritarė svainiai — Prūselis užsigėręs pigiaus apsimtų.

Neilgai reikėjo laukti iki Prūsų surado. Prūsas Šulcius — račius¹¹⁹ garsus buvo visam paviete. Visos tos gražiosios bričkos su stačiais galais, ką kas šventą dieną gali matyti pas bažnyčią, arba kiekvieną, tai vis Šulciaus darytos. Menkesnieji račiai tik nusižiūrėję į jį darydavo tokias bričkas, bet ir tai tik prastesniems būrams.

Taigi, tai tas Šulcius, įsikandęs vokišką „purcelėnos“¹²⁰ pypkę, dabar jau sėdėjo Šimų „kompanijoje“ ir iš visų pusių gyрė savo darbą.

— Tai kiek, meister, imtum už bričką?

Nia, siki, kokią tu nori? An pors arklių ir geležinių ašių — 20 rūbelių; nia ma tave tiek ir medį savo duosiu. Ja, aš galiu pristatyt visą bričką kaip stov: ir apkaustyt ir nudaryt, viskas gut — duosi 70 rūbelių.

Šimas su svainiais taravosi¹²¹, kaip duot daryti: ar tik vieną medį, ar ir viską su Šulcium suderėti, o Šimienė daugiau nieko, kaip tik vis rėkė, kad būtų geležinės ašys ir risorai¹²² su alkūnėms, tokie kaip Tėberių Pliurziaus.

Ant galo pagalios po visų šnekų ir derėjimų sutarė, kad račius Šulcius už 60 rublių ant Mykolinių pristatytų Šimui bričką tokią kokios nori Šimienė, taigi, kaip Tėberių Pliurziaus.

*

Prieš Mykolines tą dieną ant Šimų kiemo jau stovėjo naujų naujausios mados bričką. Visi žiūrėjo ir gėrėjosi, kiti net stebėjosi. Galvijai, parginus apypietės, su baime ėjo pro šalį; tiktai kiaulės, vos išlindusios iš liugyno kaip tyčia skubino prie naujos bričkos ir

¹¹⁷račius — ratus. [przypis edytorski]

¹¹⁸kad tu galą — pasak.: kad tave galas. [przypis edytorski]

¹¹⁹račius — medinių vežimo dalių, ratų dirbėjas. [przypis edytorski]

¹²⁰purcelėnos — porceliano. [przypis edytorski]

¹²¹taruotis — tartis. [przypis edytorski]

¹²²risorai — lingės. [przypis edytorski]

Pasišėpimas

Brička, Derybos

Susitarimas

pripuolusios iš visų pusių zulinosi. Šimienė užmačiusi rėkdama pasileido su naščiais per kiemą. Kiaulių išpurvintus ratus ji liepė kuo greičiausia nuplauti, kad rytoj ant atlaidų nuvažiuoti nors pirmąsyk gražioj, nesuterštoj bričkoj.

Šimienė labai džiaugėsi; visą tą dieną ji buvo smagi: pavakariams šeimynai prikopė blynų, o vakare Šimui davė priėti prie didelio butelio su „trejankine“¹²³ kurios jis užteikė kiekvienam po stiklėlį patsgi su savo bernu išrėžė po kelis. Mykolinių diena visiems išrodė nepaprasta šventė, tarytum, gyvenime pasidarė kokia didelė atmaina ir atmaina smagi, nes visi buvo ypatingai linksmi, tiktai vienas Šimas, jau pasirengęs į bažnyčią nelinksmas žiūrėjo į bričką: šyvoji su bėruke, įbraklintos į šikšnas¹²⁴, prie tos bričkos išrodė kaip katės. Šimui buvo lyg gėda išvažiuot tokioj nepaprastoj bričkoj: visi žmonės badys pirštais. Bet kad išvažiuo į vieškelį ir brička pradėjo jį supti, Šimas šiek tiek susiramino; o ką Šimienė, tai nėr ką nė šnekėti: ko norėjo tai ir gavo.

— Ana, žiūrėkit, Šimai važiuoja! — stebisi daržininkai, eidami pėkštį. Brička liumpsi, Šimas su Šimienė tūpsi; kas per smagumas, o kas per gražumas! Tik tiek, kad Šulcius nė už ši, nė už tą vieną Šimo kišenių iškrapštė, o Prūsas Taukius su savo plėškėms, vadinamoms „šorais“, apžiūrėjo ir kitą. Liko Šimui tik brička ir Šimienė: gali pasidžiaugti.

Bet jau netoli ir bažnyčia. Šimo širdis pradėjo labiau taksėti; Šimienė tik galvą vis aukštyn kelia. A, kad jis dabar turėtų gerai po kepure, tai kitaip įvažiuotų į miestelį, o taip, be nieko, baimė ima. Žmonių prieš mišias pas šventorių pristoję baisybės. Reikia važiuoti. Šimas susiplakė arklius, manė nematant pralėkti, bet kur tau, tuojaus visi sužiūro: ana, a tu matei? Šimai! Žmogelis kaip ant žarijų, o čia da kumelkos nebėga. Jisai susirietė tarytum norėjo suvisai prapulti toj bričkoj, ir vis tik botagu makaluoja, kad tik greičiaus pravažiuoti pro tokią daugybę žmonių ir sustoti kur į patvorį. O Šimienė jau tai Dievas žino, ką mislydaira sėdėjo kaip vinis. Kada užsukus į patvorį dyselys atsirėmė į stulpą, Šimas atsipeikėjo: jam ant širdies truputį lengviau pasidarė.

— A kad tave galas! šitaip važiuoti, tai tik da savo gyvastį buvau nevažiaavęs — mislijo sau, jau stovėdamas ant žemės.

Šimienė su pundeliu¹²⁵ ant kelių sėdėjo da bričkoj.

Na kokių plynių¹²⁶ tu dabar nesirangai¹²⁷, da ve rėpso, lyg kokia kerplėša¹²⁸! Ak jau svietas gana prisijuokė, kad tave karaliai mestų ant galo!

Šimas visą kaltę vertė ant Šimienės; jam pikta buvo, kad per tą bričką jisai turi gėdytis net savo pažįstamų; jis nuo bričkos nedrįso eiti per visus žmones į bažnyčią. Pametęs arkliam gniuštę šieno, patvorium niekam nematant nuslinko į artimiausią karčemą.

Užskambinus ant mišių, žmonės iš visų pašalių skubino į bažnyčią. Ir Šimas išėjo iš karčemos, bet jau truputį kitoks; dabar jisai iš tolo užmatęs geltoną galą savo bričkos galėjo drąsiai tarti: „Ee, dabar aš tavęs nebijau!”

Nuėjęs ant šventoriaus atsistojo pašalyj, po beržu ir pradėjo neva poteriauti: liežuvis pats, kaip kleketukas barškino: „Sveika Marija! Be galo be krašto.” — Taip bezobilduodamas¹²⁹, netyčia užčiuopė sermėgos kišenėje knygas ir metęs visus poterius, atsivertė litaniją visų šventų.

— Kirieleizon, Kristeleizon! — atsiduso taip kad net žmonės sužiūro. Bet iš knygų liežuvis jau negalėjo taip greitai barškėti, kaip „Sveika Marija. Čionai reikėjo daugelį žodžių da „slebizavoti“¹³⁰ ir litanija suvis nesmarkiai ėjo. Ant galo litaros pradėjo, rodos, šokinėti, net ir suvis dilti. Akys pačios merkėsi, toli buvo nuo maldos; pradėjo tarytum sapnuoti. Prieš jį, rodos, paveikslas, ką kabo jo seklyčioj: Elijošius raudonoj bričkoj važiuoja į dangų; šyviai kiek tik gal kerta per debesis; iš visų pusių ugnis ir liepsna. Toliau, rodos, jau ne Elijošius, o jis pats su Šimienė lekia, lekia ne tai per debesis, ne tai ant žemės; jau ne ne Elijošiaus bričkoj, o tik savo geltonoj, ir rodos, įvažiuo į didelę balą;

Šeiminkė, Džiaugsmas,
Šeiminkas, Nusiminimas

Sumišimas, Dėmesys

Gėdinimasis

Vaidenimasis

¹²³ *trejankine* — Suvalkų gubernijoj taip vadina arielką, užpiltą ant visokių šaknelių. [przypis redakcyjny]

¹²⁴ *šikšna* — diržas prie balnelio. [przypis edytorski]

¹²⁵ *pundelis* — dvidešimties saujų linų ryšelis. [przypis edytorski]

¹²⁶ *plynių* — plikis. [przypis edytorski]

¹²⁷ *nesirangai* — nesibaidai. [przypis edytorski]

¹²⁸ *kerplėša* — senas, supuęs medžio kelmas. [przypis edytorski]

¹²⁹ *bezobilduodamas* — poterius kalbėdamas. [przypis edytorski]

¹³⁰ „*slebizavoti*” — skiemenuoti. [przypis edytorski]

jo šyvoji su bėraja nuskendo; bričką, rodos, klimsta vis gilyn ir gilyn, o priešais stovi Šulcius su purceleno pypke ir taip baisiai juokiasi kad net jo didelis pilvas kreta, ir kas do stebuklai: Šimienė pavirto į vištą: sparnai ir kojos surištos, tik į skverną dėk, o užpakalyj, rodos, stovi atsisečiojęs Peisakas ir siekia jam už kepurės. Šimas kruptelėjo, knygos ką tik neišpuolė iš rankų.

— O Viešpatie, susimilk ant mūsų! — atsidusėjęs toliau skaitė litaniją.

— Nuo noglos smiertiesu — išgelbėk mus Pone!

Nežinau, ar Šimas užbaigė, kaip reik, savo poterius, ar ne, bet per patį da pamokslą, jisai su svainiais jau buvo karčemoj už stalo.

Po visam Šimų bričką jau buvo apstojus krūva žmonių. Jos geltonas galas, aukštai iškeltas ant tu risorų, kaip ant kokių giltinės alkūnių, turėjo visiems pulti į akį. Vieni juokėsi, kiti gyrė, stebėjosi, net ir ubagai nuo šventoriaus bėgo žiūrėti, ką ten rodo.

Bet jau seniai ir po mišparų. Jau žmonės vieškeliais traukia ant namų. Vieni jau labai linksmi: kasžin ką viens kitam rėkdami pasakoja; daugelis suvis galvos nevaldo ir rodo, ji nutruks, kaip ratas kur į akmenį trinkteli. Pekštininkai¹³¹ taipgi nevysi prigulinciai stiprūs — daugiausiai silpni ant kojų: tai vienas tako nesugando — joku būdu į vėžę nepataiko; kitas žolėse nuklimpo, o tenai, ana, vienas sermėgą už rankovės paskui save velka. Šimo da nematyti, jisai su savo kompanija da nė nemislėja judintis iš „ubaginės. Čionai jo ir giminės ir negiminės ir Šulcius su Taukiu. Mat, eina didelės „magaryčios. Reikia atiduoti garbę Šulciui su Taukiu už naujų naujausią madą. Dabar ta mada stovi viena patvoryje ir gali į ją gerai prisiziūrėti. Ta mada poniška nauja ir jau tokia nauja, kad viskas ką naujo ir šventadienio galėjai matyti tą dieną, viskas išrodė jau sena. O ypač dabar jau pavakare, kada visokios mados išsiskirstė namo ir liko tiktai kasdieninis žydpalaikių gyvenimas, ta brička da labiau žėrėjo apskretusiam patvoryj. Ji tarp aplinkinės „senovės“ buvo lyg iš dangaus nukritus; nieks prie jos netinka, nes viskas aplinkui taip, kaip buvo ir seniau: ta pati žydo supuvusi tvora, iš visų pusių paramstyta; ta pati šventoriaus siena, jau samanomis apžėlus; pas tiltą, kelios ožkos rankioja šieno pataršas; aplinkui laksto žydukai su perpjautoms kelinaitėms; ne ožkos, ne žydukai nepasidrąsina prieiti prie tos bričkos, nors nuo senųjų ne numušt jų negali. Jau pargena ir žydų karves iš lauko, bet ir tos nepuola, kaip visuomet, prie vėžimo šieno ieškoti, o šnairai pažiūrėjusios, traukiasi į šali. Šyvoji su beruke ant dyselio galvas nukorusios, stovi susitraukusios lyg žydo kumelės: per bričką jų ne nematyt. Taigi, visi aplinkiniai daiktai ir gyvi sutvėrimai netinka prie tos mados: ji per daug nauja ir ypatinga dėl jų. Ir pats Šimas įvažiuodamas į miestelį jautė, kad ir jisai netinka prie jos, kad brička jį kur kas perėjo. Ir iš tikro žvilgtelk į tą kumpaniją, ką susisėdus pas žydą už stalo: juk tai vis sena pasaka, seni daiktai. Teisybė, visi o taipgi ir pats Šimas užsivilkę naujas sermėgas su atverstoms apykaklėms, bet po jomis, nieko nėra naujo: tos pačios šnekos, tos pačios linksmybės praskyduosio žmogaus, ta pati arielka ir alus... Juk Šimas ir tuomet, kaip da nešiojo senovišką sermėgą ir paskiau, kada jam atvertė apykaklę, ne trupučio nepersimainė; visi jo džiaugsmi ir bėdos visuomet pasibaigdavo ant to, kad apsikabina Šimienę ir į petį nosį badikuodamas, pradeda žviegti:

O tu, Dievulėli, ka aš padariau!

Dangaus poną užsirūstinau...

Kada Šimas, jau nesivaldydamas, šitaip užgieda, net gaila žmogaus: rodosi, jau tik bus atmaina — tiek daug pas jį krašto jausmo. Bet ateina petnyčia arba šventa diena, o Šimas vėl tą patį gieda, ir šiandien visoj jo kumpanijoj nieko naujo nepama tytum, jei tik tiek, kad šiandien nauja bričką pridavė visiems daugiau linksnumo ir per tai turėjo išsytuštinti daugiau butelių alaus ir arielkos.

— Nia, tu, Peisak, ne dripsok! — kalba Šulcius žydui — kaip man šventa ir tu švėski. Sukis greitai, duok arielkos. Linksminink gražią kumpaniją.

— O! Peisakas gerai mus žino — pritaria Šimas — tai gers žydelis. Mudu, gali sakyt, drauge užaugova, drauge ir pasensivą; ar taip, Peisak?

¹³¹pekštininkas — pėsčias žmogus. [przypis edytorski]

Nustebimas, Dėmesys

Naujovė, Išskirtinumas

Dainavimas

— Pane Šimas! Oi, as to nesulauksiu; ne mano veiks su tokia bhrička nevažiuos; ale kep tu mane gyvu matai, žuhrau pehr langą ir dyvojus, a tei būtum pons Šimas, o te tikiu pons Šimas, meine monės, o bhričkas, bhričkas, ui vei!

Žydėlis net peisakus paraitė ir tikrai pamislijo: tai tik da gojus¹³² nelaižytas!

Ir šiandien ant to gojaus nelaižyto užrašys kreidele dusyk tiek, kiek pervarė pilvai visos kumpanijos, nes kada Šimas pradeda giedoti „oj tu Dievuleli!“ jau nieks nežino, nė kas šaukia, nė ką geria; vienas tik žydas juos sergėti ir aprūpina.

Kada Peisakas jau rengėsi žibinti žiburius, Šulciui pirmutiniam parėjo į galvą, kad jau temsta, ir apgarsino visiems, kad jam jau laiks pas pačią. Tiktai dabar visi pamatė, kad iš tikro jau temsta ir reik namon judintis. Žydukas, nubėgęs sutaisė Šimų arklius ir atsivažiavo pas karčemos duris. Visa kumpanija, visi žydai, žydelkos ir žydukai lydėjo Šimus pas naują bričką. Pirmučiausiai ėjo Šulcius su Taukiu, paskui Šimas su Šimienė nešdamasis kepurę rankoje. Juodu, kaip grepšiai, sudribo į galą bričkos. Šimas užsimovė kepurę ant galvos stipriai, kad kartais nenulėktų. Šulcius kelis syk apėjęs aplinkui palaimino juodu: „Važiukite, sako, ir džiauokitės, užteks judviejų amžiui!“ Šimas užkirsdamas bėrukę, pasakė: „Dieve padėk!“ Ir išmarmėjo. Žydauja da ilgai žiūrėjo paskui juodu. Šimienė dabar jau jokio „unaro“ nejautė; išvažiavus iš miestelio tuojaus pradėjo snausti, nors per duobes nuog bričkos supimo mėtėsi į visas puses. Šimo galva kadaravo; kasžin, ką jis pasakojo, nors jo nieks neklausė: minėjo jisai Peisaką, svainius ir save, taipgi minėjo ir Dievą ir tankiai dūsavo. Atsidūsėjęs užkerta arklius ir riktelia: „Ė, na!“ Arkliai nusistovėję ant namų labai greitai bėgo; brička per duobes tik šokinėjo. Bet susykiu, ak ne duok Dieve daugiau, brička kaip trenks į duobę, risorai, tarytum, iš piktumo kaip spirs aukštyn: Šimas į vieną pusę, Šimienė į kitą, ėmė ir išlėkė laukan. Vadelės užkliuvo Šimui už kojų, arkliai pavilkę varsnelės sustojo. Šimas negalėjo išmanyti, kas su juo darosi; tiktai arkliam sustojus, pamatė, kad jisai, guli ant žemės.

— Ka tu Dieve šventas! Kas čia pasidarė? Kalbėjo sau vienas gulėdamas pas bričką.

— O tu neprieteliau, ką tu padarei! Tai dabar ir gana! — rėkė Šimienė užpakaly.

Jisai pakėlęs galvą pamatė, kad už keliasdešimts žingsnių Šimienė ant vieškelio, rodos, ką grumdo, turbūt stengėsi atsistoti.

Šimui išrodė tai labai gražu; jisai atsiminęs jos „unarą,“ pradėjo juokauti. Jam aukštininkam gulėti buvo labai smagu. Kada Šimienė vis rėkė: „Tu neprieteliau, ką tu padarei!“ Jisai žiūrėdamas į bričkos galą užgiedojo:

O dušia žmogaus negal žinoti

Kada reiks iš kūno jai išėiti...

Buvo sykiu graudu ir juokai.

Brička, juodu išmetusi, dabar aukštai savo galą iškėlus, tarytum juokės iš juodviejų.

Kaip toliau Šimams ėjosi aš nepasakosiu, da ko gero, galiu pameluoti, nes tikrai, kad aš mažiau už skaitytoją žinau, kaip kartais Šimams gali atsitikti. Užtaigi ant šito netikėto ir ypatingo atsitikimo aš užraukiu savo pasaką.

Kas kaltas?

O jaunyste, argi gali tave užmiršti! Kas vakar buvo vos pamenu, bet kas tuomet dėjosi — tai ne Aguonos grūdo nepamiršau.

Bet nieko aš taip gerai nepamenu, kaip senąją Raulienę, ką gyveno Pajūrėje. O, tai senė, žinotumate, buvo! Kokios pievos, gyvuliai koki buvo, o trobas kokias pasistatė! Iš lenkų žemės meisteriai dirbė.

Paties Raulo aš nepažinojau. Sako, da jaunas apjekęs¹³³ ir nepoilgam numiręs. Žmones zaunijo¹³⁴, buk jam niekas nesisekė. Ar bitės, ar gyvulys koks, būdavo, kur išbėgs, tai ir

¹³²gojus — nežydas, kitatikis. [przypis edytorski]

¹³³apjekęs — apakęs, netekęs regėjimo. [przypis edytorski]

¹³⁴zaunyti — niekus kalbėti. [przypis edytorski]

Kelias namo, Atsitikimas

Netikėtumas, Juokas,
Pabaiga

Jaunystė, Prisiminimai

dingsta. Gal, jau taip jam buvo Dievo duota; ar gal tai ir nuo ko kito: pikti žmonės, žinote, neduok Dieve!

Taigi pasakoja, kaip Raulą palaidojo, jauna našlė nenuleidusi rankų, kaip kita būtų padariusi, bet ėmusi už gaspadorystės; tai Dievas jai ir davė: prasimanė gyvulėlių, užvedė avilyną, prisipirko ganyklos ir žemės, o paskui įsistatė ir trobas, kokių niekur nebuvo. Ir tai vis darė dėl savo vaikučių.

— Aš jiems turiu būti motina ir tėvas — kalbėdavo ji.

O vaikučių buvo tik dvejetas: dvi dukrelės — Mariuka ir Onytė, abi kaip paukštelės. O kokios darbininkės! Ar verpt, ar siūt, ar aust — nieks taip negalėjo.

Bet štai koksai dalykas: gyveno šalia jaunas bernelis, aukštas gražus skaistaveidis Jonas. Ir pamylėjo Mariuką Joną, o Jonas Mariuką. Viens be kito negali būti. Būdavo, pasirodys ant dangaus žvaigždutės, užtekės mėnuo, Mariuka išeis iš svirno — žiūrai — jau ir darželyj: tiktai bučiuojasi, viens kitam ant kaklo kabinėjasi.

— Joneli, ko gi tu taip liūdi pasakyki!...

— O Maryte tu mano! Gal aš tik be reikalo tavo jaunystę sunaikinsiu... Vienas aš be tėvo, be motinos, neturiu nieko!... O tu, Maryte... — ir jis negali kalbėti, ašaros rieda per veidus — Mergele, pamesk, nemylėk tu manęs!...

— Tu mane užsimanysi, pamesi, o aš tavęs niekad — ištarė ji ir taip prisiglaudė prie jo, kaip lapelis prie širdies.

— Ne, aš tavęs, Mariute, nepamesiu — tegul bus Dievo valia! — suriko Jonas ir bučiavosi iki neprąšvito. O žvaigždės, vis šviete ant jų. O kad kas galėtų paskaityti, kas ant jų parašyta ...

Burkuoja mūsų karveliai, o tuo tarpu važiuoja piršliai iš tolymos šalies, kuo tik ne iš pat lenkų puses... Perša Mariukai našlį, turtingą be galo...

— O kaip Dievas jus atnešė į mūsų kraštą? — klausia senoji.

— Vai išgirdome, mamute, begiedant paukštelę, lakštingalėlę — ir pradėjo pasakoti, kaip senis Mikita liko našlys, kaip nuo tų meisterių, ką dirbo pas jį, dažinojo apie Mariuką, ir štai dabar jie atvažiavo.

— Ieškokit dovanų — sako — tenai šimtai arklių, tūkstančiai galvijų, avių be skaitliaus, o pats jaunikis — našlys bevaikis!

Senoji džiaugiasi.

— Eik — sako — dukrele, parodyk, ko tu ten turi priverpus, priaudus!

Mariuka kaip puls į kojas:

— Motinėle, mano motinėle, negirdyki manęs! Velik peilį į širdį įsmeik — lengviau bus.

Senoji, rodos, nė negirdi.

— Ką tu žinai — sako — tu da jauna. Argi aš tau ne motina. Eik, atneški dovanas!

Privertė, nuleido dukterį už našlio.

*

Po vestuvių, senis paėmė jaunąją pas save. Turtu neėmė nė trupinio.

— Kam man sako, dalis tavo ir kraitis, kad mano paties skrynias pinigų.

Parvažiavo. Vaikščioja Mariuka naujuose namuose kaip ir nesava. Daugiau nieko kaip tik apie vieną Joną vis mislija. O senis ką pasakys, ar padarys — vis ant vėjo. Vieną nedėlios dieną sėdi štai juodu sau: viens žiūri į vieną pusę, kitas į kitą, nė žodelio. Štai į kiemą įeina juodai apsitaišęs jaunas vyrukas. Pagarbino.

— Iš kur tu, vaikine — klausia senis: kur eini?

— Žemaitis — sako — einu bernauti¹³⁵.

— Tai eik pas mane.

— Gerai.

— O algos kiek nori?

— Kiek kitiems, sako, tiek ir man duokit.

— Gerai. Tai prašom į vidų.

¹³⁵bernauti — būti bernu, tarnauti kam. [przypis edytorski]

Šeiminkė, Ūkis,
Darbštumas

Jausmai, Bučiavimasis

Piršliai

Džiaugsmas

Vestuvės

Pasakė senis ir iškoprino pas žydą. Matė jis savo bėdą ir mislijo arielka ją užpilti: beveik kasdien pasigerdavo.

O namie raiboji gegelė¹³⁶ nesava vaikščioja.

— Jonuti, širdelė, pameski tn mus, pameski, neplėšyk man širdį!

Jis kepurę į ranką.

— Eisiu — sako — eisiu, į Nemuną pulsiau...

Ji jį už rankos.

— Ne, nereikia, nereikia arba paimki ir mane!

Liko abudu, apsikabino, tyli ir verkia.

— O kodėl tavo taip pamėlynavusios akys? — klausia jisai ir verkdamas vėl ją bučiuoja.

— O, Jonuti, argi tu žinai, kaip jis mane muša!... Ach, kaip jis mane muša, muša...

Tu negirdėjai?..

— Girdėjau, sesele tu mano, girdėjau. Pardaviau namus ir lauką, o pats čionai atėjau. Sakau, pasisiūlysiu jiems per berną, ir neduosiu mindžioti savo žiedelio. Aš tavęs neduosiu!

Kalba taip ir bučiuoja. O čia senis iš karčemos girtas girtas! Ir tiesiok prie pačios.

— O kodėl tu manęs nemyli, ką? Tu šiokia, tu tokia!

Ji tyli.

— Kodėl tu manęs nemyli, aš tavęs klausiu.

Ji vis tyli.

Hi!! Užsimojo kirviu ir taiko jai į galvą, o Jonas čiupt jam už rankos:

— Sustok!

Senis pakėlė riksmą. Norėjo kirviu mesti. Kirvis nustumko nuo koto ir tiesiok jam pačiam į smilkinį. Akies mirksnyj puolė ir negyvas.

Meilė, Liūdesys

Ašaros, Skausmas, Kančios

*

Joną surišo ir į kalinį pasodino. Parodė, kad jis senį nukirtęs. Mariuka, tarytum, be proto. Nieko nedirba, sėdi pas langą ir laukia. Ar nematyt jos Jonelio? Kur dingo jaunas bernelis? O jis dingo garsiam mieste: kalinyje ant rankų ir kojų nešiojo sunkius pančius. Mėnesiui praslinkus jį palaidojo.

Nesykį pasakojo apie tai senis sargas, ką prižiūri arestantus:

— Ateinu, sako, vieną kartą anksti nedėlios rytą, o jis guli ant lovos, rankas sudėjęs ant krūtinės.

Jis ilgai, ilgai į mane žiūrėjo: „Sergu, dėduk!“ — ir pagriebė mane už rankos: „Ar, sako, nieks nuo mūs nebuvo?“. „Nieks“ — sakau. O jis jau net užmiršo kur jo tėviškė. O kad jo mylimoji iš galvos išėjo, jis galbūt taipgi nežinojo. Kaip jį suėmė, buvo suvis be nomonės.

— Aš, dėduk, senio nenukirtau — sako jis — nors jūs vieni; tikėkit, kad aš už tai suvis nekaltas.

Patraukiau pečiaus, o jis kaip pradės verkti: „Dieve, mano Dieve! sako — kokia skaudi rykšte mane plaka!“...

— Tylėk, sakau, vaikeli, tylėk, nerūstink Dievo! Jisai, dangaus Tėvas, padės tau.

— Ach, jau gana! — sako ir akis užsidengė. O paskui vėl atsigręžęs į mane:

— Aš, sako, dėduk, norėčiau per langelį pažiūrėti!

Nuvedžiau aš jį pas langelį. Nuo ten toli buvo matyti, iki pačiam kalnui, ką žaliavo toli, toli už miesto. O jis žiūri, tēmijasi, o paskui, kaip pripuls prie geležinių virbalų ir kaip pradės verkti. Jau nežinau, kaip tie virbalai netruko: „Einu, sako“. Ir da kartą žvilgtelėjo į savo kalnus, pripuolė prie šaltos geležies ir užgeso ant amžių...

— Jonai! — šaukiu — Joniu! O jisai... jisai griuvo ant manęs, kaip medis parlaužtas.

Taip ne kartą pasakojo senis sargas, o ašaros, kaip žirniai, jam per veidus ritasi.

Ilgesys, Netektis

Nuoširdumas, Ašaros,
Kančios

*

¹³⁶gegėlė — gegutė. [przypis edytorski]

Greitai parėjo garsas ir į Pajūrę. Senoji parvežė savo dukterį namon. Bet kas iš to, kad ji ir savo motinos nepažino. Kas tu per viena? — vis klausia.

— Juk aš, vaikelį, tavo motina! — sako senoji, šluostydama kruvinas ašaras.

Ji tiktai galvą linguoja. „Ne, tu man ne motina, sako, argi tu man motina?“

Vieną nedėlios rytą anksti — anksti Mariuka pakilus, nusiprausė, susišukavo ir pasirengė kaip į bažnyčią: gražiai; gražiai, net galvą apsikaisė.

O senoji jau pasimeldė. Viešpats mielaširdingas, gal, atleis jos kaltes! O Motina Dievo, gal susimylės ant jos nelaimingo vaikelio.

O Mariuka, parpuolus ant kelių prieš paveikslą Motinos švenčiausios, tarytum, aniuolas, meldžiasi. Saulutė apšvietė jos gražų skaistų veidą. Ji ištiesė ranką į motiną: „Motinėle! Pulki ir tu ant kelių ir kalbėk man: „Tėve mūsų!“ o aš paskui kalbėsiu“.

Senoji atsiklaupė prieš paveikslą ir pradėjo kalbėti maldą prie Motinos švenč., paskui „šventas Dieve,“ o ji paskui motiną taip aiškiai, taip dievobaimingai kalba. Tiktai ant „Tėve mūsų“ suklupo.

— Mama! — suriko ji, rodydama į langą — mama, žiūrėki, mamyte!

— Vaikelį, kas tau? Ant lango nėra nieko. Mariute, ant lango, kvietkos, tavo kvietkos...

— Kvietkos, o tarp kvietkų mano Jonelis. Žiūrėki, žiūrėki, mamyte, kaip jis mane šaukia! O koks jis gražus! Ach, koks gražus, mamyte, koks skaistus veidas... Ant kaktos žvaigždutė; žiūrėk, mamyte, ar ne žvaigždutė?...

— Vaikelį! mano vaikelį, kas tau darosi? Tenai nėra nieko. O Viešpatie!...

— Ach! — suriko ji, griebdamasi už krūtinės: einu, Joneli, einu!... ir sukrito ant motinos kelių...

Po dviejų metų ištekėjo ir Onyte. O kokia graži mergaitė pasidarė, brolyti mano! Senoji jau jos nevertė. Eik, sako, už ko pati nori.

Tai mat kaip dabar senoji kalbėjo, o Onytė išsirinko sau vyrą, žinomą visame valsčiuje kalvį. Ir kas per kalvis! Kokius peilius, kirvius dirbo, tai niekur ant svieta nerasi tokių. O andai sakė, kad ketinęs nukalti ant Jono kapo kryžių, kokio da ant svieta nebuvo... Tegul jam Dievas padeda!

Malda

Ilgesys, Skausmas, Ašaros

Gyvenimas, Lėmtis

Wszystkie zasoby Wolnych Lektur możesz swobodnie wykorzystywać, publikować i rozpowszechniać pod warunkiem zachowania warunków licencji i zgodnie z **Zasadami wykorzystania Wolnych Lektur**.

Ten utwór jest w domenie publicznej.

Wszystkie materiały dodatkowe (przypisy, motywy literackie) są udostępnione na **Licencji Wolnej Sztuki 1.3**. Fundacja Wolne Lektury zastrzega sobie prawa do wydania krytycznego zgodnie z art. Art.99(2) Ustawy o prawach autorskich i prawach pokrewnych. Wykorzystując zasoby z Wolnych Lektur, należy pamiętać o zapisach licencji oraz zasadach, które spisaliśmy w **Zasadach wykorzystania Wolnych Lektur**. Zapoznaj się z nimi, zanim udostępnisz dalej nasze książki.

E-book można pobrać ze strony: <http://wolnelektury.pl/katalog/lektura/krisciukaitis-aisb-kas-teisybe-tai-nemelas>

Tekst opracowany na podstawie: Antanas Kriščiukaitis-Aišbė, Kas teisybė, tai ne melas : [„Aiszbes” slapyv.] šezšios pataisytos ir naujai atspaudytos apysakėlės, Vilnius, spauda M. Jankaus, 1892.

Wydawca: Fundacja Nowoczesna Polska

Utwór powstał w ramach konkursu „Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013”, realizowanego za pośrednictwem MSZ RP w roku 2013. Zezwala się na dowolne wykorzystanie utworu, pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowanej licencji, o posiadaczach praw oraz o konkursie „Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013”. Publikacja wyraża jedynie poglądy autora i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP. Publikacja parengta įgyvendinant projektą „Wolne Lektury” (<http://wolnelektury.pl>). Skaitmeninė reprodukcija padaryta Fondo „Nowoczesna Polska”/Lietuvos kultūros paveldo — virtualioje erdvėje (<http://www.epaveldas.lt>), pasitelkiant egzempliorių iš bibliotekos kolekcijos. Veikalas sukurtas konkurso, įgyvendinamo 2013 m. bendradarbiaujant su Lenkijos Respublikos Užsienio reikalų ministerija — „Bendradarbiavimas viešosios diplomatijos srityje 2013” („Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013”) ribose. Leidžiama laisvai naudoti veikalą, su sąlyga, jog bus išsaugota aukščiausiai pateikta informacija, taip pat informacija apie taikomą licenciją, teisės turėtojus bei konkursą. Publikacija išreiškia tik autoriaus pažiūrą, todėl negali būti tapatinama su oficialiomis Lenkijos Respublikos Užsienio reikalų ministerijos pažiūromis.

Opracowanie redakcyjne i przypisy: Monika Bogdziewicz, Paulina Choromańska.

ISBN 978-83-288-0478-4

Wesprzyj Wolne Lektury!

Wolne Lektury to projekt fundacji Wolne Lektury – organizacji pożytku publicznego działającej na rzecz wolności korzystania z dóbr kultury.

Co roku do domeny publicznej przechodzi twórczość kolejnych autorów. Dzięki Twojemu wsparciu będziemy je mogli udostępnić wszystkim bezpłatnie.

Jak możesz pomóc?

Przekaż 1,5% podatku na rozwój Wolnych Lektur: Fundacja Wolne Lektury, KRS 0000070056.

Wspieraj Wolne Lektury i pomóż nam rozwijać bibliotekę.

Przekaż darowiznę na konto: **szczegóły na stronie Fundacji**.